

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Anna Pospíšilová

Bakalářská práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Anna Pospíšilová**
Osobní číslo: **H14607**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Pěstounská péče na přechodnou dobu**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Tato bakalářská práce bude zaměřena na práci pěstounů na přechodnou dobu. Studentka představí proces, kterým prochází páry, které se připravují na PPPD. Hlavním cílem práce bude zodpovědět výzkumnou otázku: Jak proces PPPD ovlivňuje jednotlivé členy rodiny? Terénní výzkum bude probíhat ve vybrané organizaci, která se zabývá přípravou pěstounů (PPPD), zaměří se nejen na pěstouny, ale i na děti, které byly svěřené do pěstounské péče na přechodnou dobu. V rámci této BP bude studentka zjišťovat např. v kolika případech se dítě vrátí zpět od pěstounů na přechodnou dobu do své biologické rodiny a kolik je osvojeno náhradními rodiči nebo je umístěno k dlouhodobým pěstounům. Především se ale pokusí sledovat proces předávání dítěte, jak se se změnou obě rodiny i dítě samo vyrovnávají.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Goody, J. 2006. Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej, Praha : Nakladatelství Lidové noviny.

Hendl, J. 1997. Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha: Portál.

Kovařík, J., H. Pazlarová, V. Bubleová. 1999. Systémy přípravy pěstounů a osvojitelů: srovnávací studie s příklady vybraných typů. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.

Matoušek, O. 2003. Rodina jako instituce a vztahová síť, Praha: Sociologické nakladatelství.

Možný, I.2006. Rodina a společnost, Praha: Sociologické nakladatelství.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lada Viková**
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdíl, CSc.
děkan

L.S.
 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 94

PhDr. Adam Horálek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. března 2017

Anna Pospíšilová

Poděkování

Dovoluji si tímto poděkovat všem, kteří se podíleli odbornými radami, konzultacemi, podměty a připomínkami k mé bakalářské práci. Zejména bych chtěla poděkovat vedoucí bakalářské práce paní Mgr. Ladě Vikové, dále paní Mgr. Marii Kaplanové z orgánu sociálně-právní ochrany dětí v Hradci Králové a paní Mgr. Vlastě Neckářové z Centra pěstounských rodin za poskytnuté rady ohledně přechodné pěstounské péče.

Velké poděkování patří mým informantům, díky kterým jsem měla možnost poznat jejich rodinu a jejich vnímání změny v rodině po zapojení se do procesu pěstounské péče na přechodnou dobu.

ANOTACE

Tato bakalářská práce je zaměřena na práci pěstounů na přechodnou dobu. Představuje proces, kterým se připravují páry na pěstounskou péči na přechodnou dobu a změnu v rodině, která nastane, když do rodiny přijde pěstounské dítě. Práce se také zaměřuje na genderové role v rodině, které se mohou vyměnit po zapojení se do pěstounské péče na přechodnou dobu a také jak taková událost ovlivní ostatní členy rodiny. Dále jaké mechanismy pomáhají rodině zvládnout předání dítěte a s jakými potížemi se musí členové rodiny vyrovnávat.

KLÍČOVÁ SLOVA

pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, dítě, rodina, náhradní rodinná péče, biologická rodina, pěstounská rodina, genderové role

TITTLE

Foster care for a temporary period

ANNOTATION

This bachelor work is concentrated on foster job for temporary time. It imagines preparation process of fosters and changes in the family when comes the child. This work is focused on changes of gender roles when the foster care starts for the whole family and how can foster care influence each member of the family. Next part my of my work is about other mechanisms of foster care that help the foster family with the prevention from potential problems connected with the foster care.

KEYWORDS

foster care, foster care for a temporary period, child, family, foster care, biological family, foster family, gender role

Obsah

0 Úvod.....	11
1. Cíl práce.....	13
1.2 Hlavní výzkumné otázky.....	13
2. Metodologie.....	15
2.2 Popis terénu.....	16
2.3 Informanti.....	16
2.4 Polostrukturovaný rozhovor.....	22
2.5 Průběh rozhovorů.....	23
2.6 Způsob zpracování rozhovorů.....	23
2.7 Etika výzkumu.....	23
3. Náhradní výchova.....	24
3.1 Náhradní rodinná péče.....	25
3.2 Osvojení.....	26
3.3 Poručnictví.....	28
3.4 Svěření dítěte do péče jiné osoby.....	28
3.5 Pěstounská péče.....	29
3.5.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	29
3.5.2 Historie PPPD.....	34
3.5.3 Pěstouni.....	35
3.5.4 Dávky pěstounské péče.....	36
3.5.5 Kurz pro pěstouny na přechodnou dobu.....	39
3.5.6 Dlouhodobá pěstounská péče.....	39
4. Organizace pro pěstounské rodiny.....	40
5. Rodina.....	41
5.2 Občanský zákoník část druhá: rodinné právo.....	41
6. PPPD pohledem sociální antropologie.....	42
6.1 Antropologie příbuzenství.....	42
6.2 Antropologie rodiny.....	43
6.3 Genderové role v rodině.....	44
6.3.1 Změna genderových rolí po zapojení se do PPPD.....	46
6.4 Proces přivykání pěstounů a pěstounských dětí.....	48
6.5 Proces přivykání u biologických dětí.....	50
7. Shrnutí výzkumu.....	52
8. Závěr.....	56
Bibliografie.....	58

Přílohy.....	61
Příloha 1.: otázky rozhovoru.....	62
Příloha 2.: seznam informantů.....	64
Příloha 3.: přepis rozhovorů (č. 1 a 2)	65

Seznam ilustrací a tabulek

Tabulka 1- Seznam pěstounských rodin, se kterými byly provedeny rozhovory

(Autorka práce) 21

Graf 2 - Jak probíhá pěstounská péče (Pěstounská péče na přechodnou dobu)..... 29

Graf 3 - Z jakých důvodů bylo dítě umístěno do PPPD? (Šance dětem)..... 30

Graf 4 - Struktura výdajů v systému o ohrožené dítě (Macela)..... 37

Seznam zkratek a značek

CPR – Centrum pěstounských rodin

Č. – Číslo

NRP – Náhradní rodinná péče

PPPD – Pěstounská péče na přechodnou dobu

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Úvod

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla věnovat tématu pěstounské péče na přechodnou dobu. Moje matka již dvacet let pracuje jako soudní vykonavatelka a je pověřena odebírat děti z domovů, kde nedostávají dostatečnou péči od svých rodičů. Tyto děti jsou umístovány podle věku do kojeneckých ústavů nebo do dětských domovů, ale také do pěstounské péče na přechodnou dobu. Matčino zaměstnání mě zaujalo natolik, že jsem se rozhodla věnovat se oblasti dětí i ve své bakalářské práci. Moji rodiče se rozhodli stát se pěstouny na přechodnou dobu a pomáhat dětem, které to potřebují. Prošli školením, které připravuje budoucí zájemce na celý proces PPPD. V současné době rodiče pečují o první dítě, které jim bylo svěřeno do péče. Jedná se o miminko, kterému je nyní osm měsíců. Rodiče si jej převzali jako novorozeně z porodnice. Miminku bylo pouhých pět dnů a nebylo doposud umístěno do kojeneckého ústavu. Na vlastní oči mohu pozorovat, jak moc je důležitá péče a láska pro další vývoj dítěte již od jeho narození. Pěstounská péče na přechodnou dobu patří k institutu, který pomáhá dětem rozvíjet se a vyrůstat v dočasné rodinné péči, díky které nemusí být umístěny do ústavní péče.

Od září do prosince 2016 jsem měla možnost absolvovat stáž v Centru pěstounských rodin v Hradci Králové. Díky paní Neckářové, která je předsedkyní tohoto CRP, jsem dostala příležitost pomáhat pěstounům s péčí o jejich svěřené děti. Děti jsem hlídala při vzdělávacích akcích a vzdělávacích pobytech pro pěstouny. Dále jsem také v rámci mé stáže v CRP pomáhala s administrativou ohledně vzdělávacích akcí pro pěstouny s kvalifikovanými lektory. PPPD je jednou z forem náhradní rodinné péče. Každé dítě by mělo mít milující rodiče a domov, kam se chce vracet, ale mnohdy tomu tak není. Zatímco v pěstounské péči dostává dítě permanentní a individuální lásku a pochopení tak, jako by se mu jí dostávalo ve fungující biologické rodině, v kojeneckých ústavech je tomu dle mého názoru jinak.

Domnívám se, že ústavní péče je institut, který zajišťuje dětem pouze základní péči. Z důvodu velkého počtu dětí umístěných v kojeneckých ústavech, není možné dostatečně rozvíjet jejich osobnost a poskytnou jim individuální péči, která je pro další vývoj dítěte velmi důležitá. Mnoho lidí o pěstounské péči na přechodnou dobu neví. Chtěla bych touto cestou poukázat na to, co je PPPD, a jak těžké je starat se o dítě, které bylo nechtěné, zanedbávané, traumatizované nebo osiřené. Děti mohou být odebrány z biologické rodiny z různých důvodů, například nedostatečná péče, chudoba, hlad nebo týrání.

V mé bakalářské práci se zaměřuji na to, jak proces PPPD ovlivňuje genderové role v rodině po zapojení se do PPPD, jaké strategie pomáhají rodině zvládnout předání dítěte do nové rodiny a jak se s PPPD vyrovnávají biologické děti pěstounů. V rámci sociálně vědní teorie pracuji s pojmy: změna genderových rolí v rodině a předání dítěte do nové rodiny. Tento výzkum se snaží přinést nový pohled na PPPD týkající se změny genderových rolí, které mohou nastat v rodinách po zapojení se do PPPD. Muži se nebojí skončit v zaměstnání a začít se věnovat péčování o děti, zatímco ženy stále pracují. Tento výzkum by měl sloužit budoucím pěstounům a osobám, které zajímá, jak funguje celý proces PPPD.

Zjištění, která již byla o PPPD napsána se týkala, převážně adaptace biologických a pěstounských dětí, dále motivace žadatelů stát se profesionálními pěstouny na přechodnou dobu nebo jakým způsobem vnímají biologické děti změnu v rodině. Tuto práci jsem se proto rozhodla zaměřit na změnu genderových rolí po zapojení se do procesu PPPD, díky které nastanou v rodinách změny týkající se převzetí opačných rolí. Zejména se práce zabývá jevem týkající se rolí v domácnosti, ve kterých se muž rozhodne převzít roli, kterou vykonávala žena u jejich biologických dětí, a žena se rozhodne převzít roli muže, který doposud finančně zabezpečoval rodinu.

1. Cíl práce

Tato bakalářská práce bude zaměřena na práci pěstounů na přechodnou dobu. Představím proces, kterým se připravují páry na pěstounskou péči na přechodnou dobu a změnu v rodině, která nastane, když do rodiny přijde pěstounské dítě. Chtěla bych poukázat na změnu, která nastane v rodině a také jak taková událost ovlivní ostatní členy rodiny. Dále jak proces pěstounské péče na přechodnou dobu ovlivňuje genderové role v rodině.

1.2 Hlavní výzkumné otázky

Rozhodla jsem se v této práci zaměřit se na změnu genderových rolí v rodině po zapojení se do PPPD. K tomuto rozhodnutí jsem dospěla díky osobní zkušenosti, kdy se můj otec rozhodl převzít roli pečovatele. Genderové role jsou volbou pro muže i ženy a v dnešní společnosti je to velice aktuální téma. Aktuálnost tohoto zaměření mě ujišťuje v tom, že muži mají právo vychovávat děti, jako mají ženy právo na kariéru a úspěch. Vybrala jsem si úmyslně rodiny, kde nastala výměna genderových rolí. Jedná se o rodiny, ve kterých se dříve o děti starala žena, ale díky zapojení se do PPPD, se rodina rozhodla vyměnit si genderové role.

Dále jsem si vybrala rodiny, kde se o pěstounské děti starají oba pěstouni a rodiny ve, kterých se o děti starají pouze ženy. Tímto rozhodnutím, jsem chtěla poukázat na to, že dnešní postavení mužů a žen je na tak vysoké úrovni, že se muži mohou svobodně rozhodnout, jakou roli chtějí vykonávat. Tato práce je určena budoucím pěstounům na přechodnou dobu a osobám, které zajímá, jak celý proces PPPD probíhá. Svou rodinu jsem mezi informanty neuvedla, z metodologických důvodů, ale skutečnost, že jsem mohla celý proces sledovat z takové blízkosti, mi pomohla získat cenný vhled do děje, kterým prochází pěstouni na přechodnou dobu. Vybrané informanty jsem poznala díky vzdělávacím akcím pro pěstouny a dále přes své rodiče, jež jsou v kontaktu s dalšími pěstouny.

Rozhodla jsem se zahrnout všechny tyto aspekty do výzkumu práce, abych mohla poukázat na změny, které nastanou po rozhodnutí stát se pěstounskou rodinou.

Hlavními výzkumnými otázkami jsou:

Jak proces pěstounské péče na přechodnou dobu ovlivňuje genderové role v rodině?

Jaké strategie pomáhají rodině zvládnout předání dítěte do nové rodiny?

Vedlejší výzkumné otázky:

Jak se s pěstounskou péčí vyrovnávají biologické děti pěstounů?

2. Metodologie

Na začátku bakalářské práce jsem se věnovala odborné literatuře k výše uvedenému tématu. Především se jednalo o sociologickou a antropologickou literaturu, dále jsem se zaměřila na odbornou literaturu týkající se náhradní rodinné péče a pěstounské péče na přechodnou dobu. Dále mne čekala volba výzkumných metod, díky kterým jsem se rozhodla pro polostrukturované rozhovory. Získání potřebných dat a informací z rozhovorů mi pomohlo ke zpracování bakalářské práce.

Zúčastněné pozorování jsem poprvé použila při hlídání pěstounských dětí při vzdělávací akci v Centru pěstounských rodin. Vedoucí tohoto zařízení mi umožnila vykonávat v tomto zařízení školní stáž. Díky paní Mgr. Vlastě Neckářové, pěstounce a předsedkyni CRP, jsem dostala příležitost získat kontakty na pěstouny na přechodnou dobu.

Rozhovory s jednotlivci a manželskými páry probíhaly vždy na domluveném místě po telefonické domluvě. Nejprve jsem informanty seznámila s tématem mé bakalářské práce, na co jsem se rozhodla zaměřit, poté jsem informantům ukázala seznam otázek k polostrukturovanému rozhovoru, mnoho z nich si otázky chtělo projít ještě před začátkem rozhovoru. Oznámila jsem informantům, že pokud chtějí, mohu rozhovory nahrávat na diktafon, ale pokud nechtějí, budu jejich rozhodnutí respektovat a nebudu je nahrávat, které jsem v průběhu ručně zapisovala. Při zpracování rozhovorů bylo nutno dbát na citlivost údajů a dat, které jsem od informantů získala. Většina informantů souhlasila s nahráváním rozhovorů, tyto nahrávky mi pomohly se zpracováním rozhovorů. Seznam vypracovaných otázek jsem postupně upravovala během rozhovorů. Všech jedenáct informantů jsem ujistila před začátkem rozhovorů, že jejich křestní jména budou změněna, aby nikdo nemohl poznat, o které pěstouny jde.

Informace, které jsem se díky rozhovorům dozvěděla, jsou velice intimní a nikdo cizí by se k těmto informacím neměl dostat. Důležité je především respektovat citlivost údajů a anonymitu pěstounských rodin.

2.2 Popis terénu

Terén mé bakalářské práce byl v CPR, ve kterém probíhala i má školní stáž. Díky této organizaci jsem měla příležitost využít zúčastněné pozorování při vzdělávacích akcích či respitních pobytech¹. CPR pořádá jak vzdělávací akce, tak odlehčovací čili respitní pobyty, během kterých zajišťuje hlídání či péči o pěstounské děti, aby se pěstouni mohli vzdělávat. Jak Klimeš uvádí, ... „Respitní péče umožňuje úlevu pečujícím osobám na určitý čas od osoby, o kterou pečují. Respitní péče se řídí zákonem č. 108/2006 Sb., konkrétně § 44 Odlehčovací služby“ (Klimeš 2012). Můžeme tedy vidět, že respitní péče pomáhá pěstounům k načerpání nových sil od osob, o které pečují.

Měla jsem možnost poznat pěstounské rodiny, se kterými jsme poté vedla rozhovory, které jsem postupně vkládala do jednotlivých kapitol. Do přílohy jsem uvedla ukázkou z rozhovorů č. 1 a 2.

2.3 Informanti

Celkový počet informantů je 11 manželských párů a jedna pěstounka, která se o dítě stará úplně sama. Polostrukturovaných rozhovorů se zúčastnilo 5 mužů a 6 žen, všichni jsou české národnosti.

¹Respitní neboli odlehčovací služba je krátkodobá úlevová péče pro rodinné příslušníky a opatrovníky, kteří trvale pečují o vážně duševně nebo tělesně postiženou osobu (dítě nebo dospělého).

Díky informantům jsem měla možnost, poznat zkušenosti profesionálních pěstounů na přechodnou dobu s adaptací, výchovou a procesem odevzdávání. Dále uvedu tabulku, ve které je znázorněno, s jakými rodinami jsem vedla rozhovory.

1. rozhovor: Manželský pár Petra a František

Informace o rodině: Manželský pár Petra (45) a František (55) vykonávají PPPD od roku 2015, mají dvě biologické děti, dceru a syna, které s nimi žijí v jedné domácnosti. Od roku 2013 navštěvovali kurz, ale nedokončili ho kvůli nemoci manžela. V roce 2015 opět začali navštěvovat kurz a úspěšně ho dokončili. Již měli v péči tři děti, novorozence a dva sourozence ve věku tří a deseti let. Práci pěstouna vykonává manžel. Setkání s informanty proběhlo v jejich domácnosti. Rozhovoru se zúčastnili oba manželé. Manželský pár žije na vesnici.

2. rozhovor: Manželský pár Dana a Karel

Informace o rodině: Manželský pár Dana a Karel (51 let) vykonávají PPPD od roku 2016, mají tři biologické děti a zatím měli jenom jedno pěstounské dítě. O pěstounské dítě se stará manžel, protože podniká a má přes den více času než manželka. Setkání s informanty proběhlo v jejich domácnosti. Rozhovoru se zúčastnili oba manželé. Manželský pár žije ve městě.

3. rozhovor: manželský pár Jana a Martin

Informace o rodině: Manželský pár Jana (40) a Martin (45) vykonávají PPPD od roku 2014, mají jednu biologickou dceru, se kterou žijí v jedné domácnosti.

Manželé měli v pěstounské péči už čtyři děti. Práci pěstouna vykonává manžel. Setkání s informanty proběhlo v jejich domácnosti. Rozhovoru se zúčastnili oba manželé. Manželský pár žije na vesnici.

4. rozhovor: manželský pár Eva a David

Informace o rodině: Manželský pár Eva a David (60) oba vykonávají PPPD od roku 2014, měli v péči už tři děti, dva kojence a jednoho chlapce předškolního věku. Oba manželé si prošli předchozím manželstvím a oba mají dvě děti z předchozího manželství a jedno dítě mají společné. O pěstounské dítě se prvních 5 měsíců staral David, protože Eva chodila ještě do práce, nyní je v důchodu a stará se o dítě už jen Eva a David ji pouze pomáhá. Setkání s informanty proběhlo v jejich domácnosti. Rozhovoru se zúčastnili oba manželé. Manželský pár žije na vesnici.

5. rozhovor: manželský pár Žaneta a Aleš

Informace o rodině: Manželský pár Žaneta (40) a Aleš (42) vykonávají PPPD od roku 2015, mají jednoho společného syna, který už s nimi nežije, protože studuje vysokou školu. Pěstouni měli už v péči dvě novorozená miminka. Práci pěstouna vykonává manželka. Setkání s informanty proběhlo v jejich domácnosti. Rozhovoru se zúčastnili oba manželé. Manželský pár žije ve městě.

6. rozhovor: Kateřina

Informace o rodině: Pěstounka Kateřina (42) vykonává PPPD od roku 2016, má dvě biologické dcery, se kterými žije pěstounka v jedné domácnosti. V PPPD měla pěstounka jednu holčičku svěřenou do péče. Práci pěstouna vykonává sama.

Do kurzu šla s přítelem. Setkání s informanty proběhlo v kavárně. Pěstounka má první dítě v péči. Rozhovoru se zúčastnila pouze informantka. Informantka žije ve městě.

7. rozhovor: manželský pár Michela a Ondřej

Informace o rodině: Manželský pár Michaela (55) a Ondřej (57) vykonávají PPPD od roku 2012, mají dva biologické syny, nežijí již s nimi v jedné domácnosti. Manželé měli v pěstounské péči už dvě děti, vždy miminka, která si převzala přímo z porodnice. Práci pěstouna vykonává manžel, kvůli lepší flexibilitě. Setkání s informanty proběhlo v kavárně. Rozhovoru se zúčastnili oba manželé. Manželský pár žije na větší vesnici nedaleko města.

8. rozhovor: manželský pár Gabriela a Richard

Informace o rodině: Manželský pár Gabriela a Richard (60) vykonávají oba PPPD od roku 2015, již s nimi žádné jejich dítě nežije, mají 4 biologické děti. Doposud měli v pěstounské péči dvě děti. Gabriela má k důchodu ještě brigádu v supermarketu a Richard se stará o dítě během Gabrieliny směny. Střídají se v péči o dítě. Rozhovoru se zúčastnili oba manželé. Setkání s informanty proběhlo v jejich domácnosti. Manželský pár žije ve městě.

9. rozhovor: manželský pár Šárka a Jan

Informace o rodině: Manželský pár Šárka (43) a Jan (47) vykonávají oba PPPD od roku 2015, mají 1 biologické dítě – syna (20), manželé chtěli více dětí, ale nešlo jim přijít do jiného stavu několik let, proto se rozhodli stát se pěstouny, již měli svěřené 2 děti v PPPD.

Vždy se jednalo o děti od 0-2 let, místo setkání s manželským párem byla kavárna, oba vykonávají pěstounskou péči. Rozhovoru se zúčastnili oba manželé. Setkání s informanty proběhlo v jejich domácnosti. Manželský pár žije na menší vesnici.

10. rozhovor: manželský pár Marie a Matouš

Informace o rodině: Manželský pár Marie (50) a Matouš (52) vykonávají PPPD od roku 2016, mají 4 biologické děti, dva syny a dvě dcery. Nyní s nimi žije už jenom jedna dcera (16 let), která studuje střední školu, druhá dcera (30) je už vdaná a oba synové (23 a 27) studují na vysokou školu, mladší syn bydlí na kolejích, starší syn už se svojí přítelkyní. Měli už 4 děti v PPPD, o děti pečuje manželka, manžel jí pomáhá po práci. Setkání s informanty proběhlo v jejich domácnosti. Rozhovoru se zúčastnili oba manželé. Manželský pár žije na vesnici.

11. rozhovor: manželský pár Vlasta a Pavel

Informace o rodině: Manželský pár Vlasta (53) a Pavel (54) vykonávají PPPD od roku 2015, mají dvě biologické děti, dcera 25 let, syn 18 let, žijí jen se synem. Rozhovor s informanty proběhl v jejich domácnosti. Měli v péči 2 děti, jedno už předali, poté čekali skoro půl roku na další, manžel se stará o dítě přes den, protože je taxikář a jezdí až v noci, manželka se stará v noci. Setkání s informanty proběhlo v jejich domácnosti. Rozhovoru se zúčastnili oba manželé. Manželský pár žije ve městě.

Uvádím grafický přehled všech vybraných informantů, kteří se zúčastnili rozhovorů:

Počet	Jména pěstounů	Věk pěstounů	Od kdy vykonávají PPPD	Počet biologických dětí	Počet pěstounských dětí v péči (celkově)	Kdo se stará o pěstounské dítě
1.	Petra, František	45, 55 let	2013	2	3	František
2.	Dana, Karel	51, 51 let	2016	3	1	Karel
3.	Jana, Martin	40, 45 let	2014	1	4	Martin
4.	Eva, David	60, 60 let	2014	5	3	Eva
5.	Žaneta, Aleš	40, 42 let	2015	1	2	Žaneta
6.	Kateřina	42 let	2016	2	1	Kateřina
7.	Michaela, Ondřej	55, 57 let	2012	2	2	Ondřej
8.	Gabriela, Richard	60, 60 let	2015	4	2	Oba
9.	Šárka, Jan	43, 47 let	2015	1	2	Oba
10.	Marie, Matouš	50, 52 let	2016	4	2	Oba
11.	Vlasta, Pavel	53, 54 let	2015	2	2	Oba

Tabulka 1: Seznam pěstounských rodin, se kterými byly provedeny rozhovory (autorka práce)

2.4 Polostrukturovaný rozhovor

Kvalitativní výzkum je intenzivní způsob zpracování určité problematiky se skupinou či jedincem, při tomto druhu výzkumu výzkumník využívá zúčastněné pozorování a rozhovory strukturované či polostrukturované s informanty, aby získal dostatek informací. Výzkumník získává data, ze kterých má poté možnost vpracovat výsledné shrnutí výzkumu.

Polostrukturovaný rozhovor je forma rozhovoru, ve kterém výzkumník pokládá předem připravené otázky informantům. Tyto otázky výzkumník vymyslel, ale v průběhu rozhovoru může výzkumník doplnit rozhovor o nové otázky, nebo může přizpůsobit pořadí otázek.

Hendl definuje Kvalitativní výzkum takto: „Kvalitativní forma výzkumu je způsob intenzivnějšího kontaktu různých jedinců, skupin či organizací. Každý výzkumník určuje výzkumné otázky, které poté může v průběhu výzkumu upravovat“ (Hendl 2008: 49-50). Dalším autorem kvalitativního výzkumu je například Strauss nebo Pavlásek, který ve své knize *Když výzkum, tak kvalitativní* popisuje na čem je výzkum založený, „... Kvalitativní výzkum může být založen na sběru dat pomocí rozhovorů či nejrůznějších textů a obrázkových pramenů“ (Pavlásek 2013:11). Můžeme tedy vidět, že kvalitativní výzkum může obsahovat analýzy nejrůznějších dat a poznatků.

Ve své práci jsem použila kvalitativní výzkum, díky kterému jsem měla možnost vypracovat polostrukturované rozhovory. Celkem jsem provedla 11 rozhovorů s profesionálními pěstouny na přechodnou dobu, záznamy z rozhovorů jsem vkládala do jednotlivých kapitol.

2.5 Průběh rozhovorů

Průběh rozhovorů probíhal po telefonické domluvě s informanty. Tato setkání trvala přibližně hodinu a půl. Rozhovorů se zúčastnili vždy oba manželé i pěstounka Kateřina.

Přítomny byly vždy jen osoby, kterých se rozhovor týkal. Před začátkem rozhovoru jsem dala informantům přečíst připravené otázky.

Dohodla jsem se s informanty na tom, zda mi dovolí, abych rozhovor nahrávala na diktafon, většina informantů souhlasila s nahráváním. Dále jsem ujistila informanty o mlčenlivosti osobních údajů a citlivých informací o jejich rodině a pěstounském dítěti, které do práce nebudu uvádět. Po ukončení všech rozhovorů, které jsem provedla s rodinami, jsem je pečlivě přepsala a dále zařadila do jednotlivých kapitol.

2.6 Způsob zpracování rozhovorů

Po přepsání všech polostrukturovaných rozhovorů s rodinami jsem zvažovala, jak zapracuji zjištěné informace do této práce. Postupovala jsem v souladu s doporučením v knize Kvalitativní výzkum od Jana Hendla, který se zabýval analýzou rozhovorů – kódováním, proto jsem se rozhodla vkládat jednotlivé části z rozhovorů do kapitol.

2.7 Etika výzkumu

Ve svých rozhovorech s pěstounskými rodinami jsem se snažila jejich identitu důsledně ochránit, proto jsem neuváděla jejich pravá jména. Rozhodla jsem se uvést pouze opravdový věk a pohlaví. Každý pěstoun je vázán mlčenlivostí dle zákona o ochraně osobních údajů. Mlčenlivost se týká osobních informací o svěřeném dítěti, tyto informace by měli znát pouze pěstouni, sociální pracovníci, soud a pracovníci provázející organizace. Za poskytnuté rozhovory jsem svým informantům nabídla možnost hlídání dětí. Je velice důležité, aby se důvěrné informace o dítěti uchovaly v soukromí.

Mlčenlivost se váže i na etický kodex, který přesně udává daná kritéria, kterými se musíme řídit. Jak se můžeme dočíst na webových stránkách České asociace pro Sociální antropologii, tato asociace se také řídí etickým kodexem. „Tento etický kodex formuluje základní etická východiska a postoje, k nimž se členové a členky CASA hlásí. Zde formulované problémové okruhy jsou podrobněji rozvedeny v Etických směrnících CASA“ (Casa – rok neuveden). Díky etickým zásadám formuje kodex postoje, které jsou důležité pro fungování společnosti.

3. Náhradní výchova

Náhradní výchova je forma péče o děti, které z mnoha důvodů nemohou žít ve své biologické rodině. Každé dítě má právo vyrůstat ve funkční rodině, proto je náhradní rodinná péče nejlepší formou. V náhradní péči se může ocitnout dítě, které přišlo o rodiče kvůli úmrtí, kvůli problémům s alkoholem, drogami, finančním či mentálním problémům. Existuje několik typů náhradní rodinné péče, do které může být dítě svěřeno osvojení, poručnická péče, svěření dítěte do péče jiné osoby, ústavní výchova, která se týká dětí, u kterých je výchova vážně ohrožena, nebo jsou zdravotně zanedbané, v těchto případech je dítě svěřeno buďto do kojeneckého ústavu nebo do dětského domova. Ochranná výchova se týká dětí, které jsou mladistvé nebo dětí starších 12 a mladších 15 let. Tento druh výchovy se vykonává ve výchovných zařízeních, týká se to dětí, které se dopustily činu, který by byl jinak trestný. Ochranná výchova končí úplnou zletilostí dítěte.

Dalším typem náhradní výchovy je pěstounská péče, která se dělí na přechodnou pěstounskou péči a dlouhodobou pěstounskou péči. Jak uvádí Albín Škoviera ve své knize *Dilemata náhradní výchovy*: „Výchova dítěte je, velice důležitý proces, který rozvíjí osobnost dítěte. Rozvoj dítěte je nezbytný pro každé dítě kvůli určování hodnot, priorit a postojů“ (Škoviera 2007: 26).

Výchova patří k jedné z nejtěžších funkcí, protože přispívá k vývoji, který potřebuje dítě zejména v nejnižším věku.

3.1 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče je péče o nezletilé děti, jedná se o děti, o které se rodiče nemohou nebo nechtějí starat. Náhradní rodinná péče dává těmto dětem možnost vyrůstat v rodinném prostředí, které potřebují zejména v raném dětství.

V České republice mohou děti být umístěny do čtyř různých typů NRP – osvojení, poručnická péče, pěstounská péče a péče jiné osoby.

Matějček definuje náhradní rodinnou péči takto: „Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno ‚náhradními‘ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu příbuzné rodině. Tou je u nás zejména adopce (osvojení) a pěstounská péče“ (Matějček 1999: 31). Děti svěřené do náhradní rodinné péče dostávají mnohdy i lepší péči od pečujících osob, než by dostávali od svých biologických rodičů. Tyto děti vyrůstají v klidném prostředí, které potřebují, zejména v nejnižším věku. Dětství je nejdůležitější část života a proto je důležité, aby se dítě dostalo do náhradní rodinné péče co nejdříve.

O náhradní rodinné péči rozhoduje stát v České republice a to prostřednictvím okresních soudů. Díky spolupráci těchto zařízení pracovníků OSPOD a provázejících organizací pro pěstouny, dostává soud průběžně důvěrné informace o celém procesu předání dítěte do pěstounské rodiny. Týká se to informací o biologických rodičích dítěte, o zdravotním stavu či o psychickém stavu dítěte. Orgán sociálně-právní ochrany dětí je institut, který se zabývá právní ochranou dětí. Hlavními prioritami jsou řádná výchova a správný vývoj dítěte. Dále se institut zajímá o zájmy dítěte a obnovu rodinných vazeb, které byly z různých důvodů poškozeny. Týká se to dětí, které jsou ve věku od 0–18 let.

Jak uvádí Ministerstvo práce a sociálních věcí: „Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí 2009). Jak můžeme vidět OSPOD přispívá k rozvoji a ochraně dětí. Věnuje se dětem, které byly opuštěny v porodnici hned po porodu nebo byly vloženy do babyboxu.

Dále se to týká dětí, které byly psychicky či fyzicky napadány násilím nejen svými rodiči. Jsou i případy rodičů, které nezvládají výchovu dítěte například kvůli alkoholu či drogám. Mnohdy nahlásí zanedbání péče o nezletilé dítě sousedé, škola, městská policie, dětský lékař. OSPOD provádí náhodné kontroly v těchto rodinách. Tyto pracovnice kontrolují psychický i fyzický stav dítěte, nosí také do sociálně slabých rodin různé ošacení pro děti, které to potřebují. V nejhorším případě jsou zanedbané děti odebrány biologickým rodičům, poté jsou svěřeny do ústavní nebo náhradní rodinné péče.

3.2 Osvojení

Osvojení, neboli adopce je forma náhradní rodinné péče, ve které mají manželé či partneři veškerá práva a povinnosti na dítě a přijímají ho za své. O osvojení rozhoduje v České republice soud, který určí, do jaké rodiny bude dítě osvojeno. Osvojení je forma náhradní rodinné péče. Žadatelé o adopci čekají na osvojení někdy až několik let, než jim soud dítě určí. Mnoho žadatelů zejména bezdětných žadatelů usilují o naplnění rodičovské role.

Páry, které nemohou mít děti, mají velkou motivaci být rodiči, proto se velmi často rozhodnou pro osvojení. O osvojení usilují páry s jedním dítětem, bezdětné páry nebo páry, kterým dítě zemřelo. Osvojit si lze pouze právně volné dítě.

Jak Zezulová uvádí: „Dítě v osvojení se stává dítětem nových rodičů se vším všudy, tedy alespoň před zákonem. Proto o adopci usilují především bezdětné páry, které touží naplnit svoji rodičovskou roli“ (Zezulová 2012: 17).

Jak můžeme vidět důležitou částí v osvojení je rozhodnutí stát se rodičem pro dítě, které není vaše, ale chcete mu dát tolik lásky, jako by vaše bylo. O osvojení usilují především páry, které nemohu mít své vlastní děti nebo se jim podařilo počít pouze jedno dítě a chtěly by mít více dětí.

Osvojení neboli adopce se týká dětí, které jejich rodiče opustili po narození z různých důvodů, jejich rozhodnutí nese ochrannou lhůtu, která trvá až šest týdnů.

„Dnem podání žádosti začíná správní řízení. Žadatelé mají povinnost spolupráce s příslušnými orgány. Náležitosti žadatele přesně vymezuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v plném znění v §21 odst. 5 písm. A“ (Nožířová 2012: 43). Celý proces s osvojením dítěte vyžaduje od budoucích žadatelů mnoho náležitostí, kterými musejí projít, než jim soud svěří dítě do péče.

Dále uvádím ukázkou, ve které jsme se díky rozhovorům dozvěděla, jak probíhalo stýkání osvojitelů a pěstounů na přechodnou dobu. V rozhovoru (č. 4) jsem měla možnost nastínit ukázkou setkání s budoucími osvojiteli dítěte.

„Měli jsme jako první pěstounské dítě miminko, kterému bylo pár dní, když jsme si ho vyzvedli z porodnice, proto to pro nás bylo poté těžší, že miminko půjde do adopce. Stýkali jsme se s osvojiteli docela dlouho, než jsme chlapečka úplně předali. Přivykání trvalo asi měsíc, než nová rodina převzala úplnou kontrolu nad tím, jak se o miminko starat. Bylo to pro nás těžké pomalu přicházet o tu hlavní roli v jeho životě“ (Rozhovor č. 4 – manželský pár Eva a David).

3.3 Poručnictví

Poručník plní roli zákonného zástupce dítěte, ale nemá k dítěti vyživovací povinnosti.

Poručník je určen soudem například v případě smrti biologických rodičů dítěte, dále v případě pozastavení rodičovské odpovědnosti za dítě. V případě, že poručník o dítě pečuje, má nárok na finanční zabezpečení. Poručník dítě vychovává místo jeho biologických rodičů.

Zezulová definuje poručnictví v náhradní rodinné péči takto: „Určitou speciální formou NRP je poručnictví. Jedná se o situaci, kdy se v pěstounské péči ocitne dítě právně volné. Pěstouni se potom mohou stát zákonnými zástupci dítěte, ale nefigurují v jeho rodném listě, kde zůstávají jména biologických rodičů“ (Zezulová 2012: 16). Díky této formě se poručníci mohou stát zákonnými zástupci dítěte, které nemůže žít u svých biologických rodičů. O poručnictví v České republice rozhoduje soud, který musí zohlednit situaci, kdy rodiče sami v případě smrti vybrali pro své děti poručníka, v případě, kdy poručníka nevybrali, musí soud vyhledat nejbližšího rodinného příbuzného, který se dokáže o dítě postarat.

3.4 Svěření dítěte do péče jiné osoby

Svěření dítěte do péče jiné osoby zní dle zákona § 953 oddíl 1 takto: „Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka (dále jen ‚pečující osoba‘). Rozhodnutí o svěření dítěte do péče musí být v souladu se zájmy dítěte“ (Nový občanský zákoník 2012: 99). Osoba, kterou uzná soud za vhodnou pro východu dítěte, musí dítěti poskytovat řádnou výchovu a péči. Vyživovací povinnost za dítě určí soud.

3.5 Pěstounská péče

Pěstounská péče je zvláštní forma náhradní rodinné péče v České republice. Pěstouny se mohou stát manželské páry, nesezdané tak i jednotlivci. Pěstouni poskytují dítěti rodinné zázemí, lásku, pochopení a kompletní péči po dobu vyřešení soudu o jeho dalším umístění. Existují dvě formy pěstounské péče: pěstounská péče dlouhodobá a pěstounská péče na přechodnou dobu. Pěstounská péče na přechodnou dobu je druh náhradní rodinné péče, při které sám pěstoun pečuje o dítě a je zodpovědný za jeho výchovu. Tento druh péče chrání a pečuje o děti, které byly z jakýchkoliv důvodů odloučeny od svých biologických rodin.

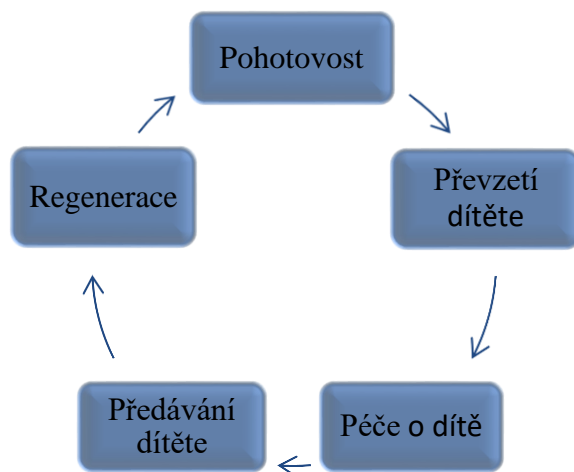
3.5.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu, je to forma péče zaměřená na pomoc dětem od 0–18 let věku. V České republice rozhoduje jedině soud o svěření dítěte do pěstounské péče. Dítě nebo děti soudně svěřené do péče pěstounům žijí na přechodnou dobu u profesionálních pěstounů, nejdéle jeden rok. Rok je doba, kterou má podle zákona soud na rozsudek o vyjádření, kam bude dítě dále umístěno. Je to možnost, jak dát dítěti alespoň na nějaký čas pocit, že není na světě úplně samo.

Nožířová poukazuje na formy, se kterými musí pěstouni na přechodnou dobu spolupracovat od svěření dítěte do péče: „Při veškerých formách PPPD je nutná úzká a pečlivá spolupráce mezi sociální pracovníci dítěte, sociální pracovníci pěstounů a sociální pracovníci krajského úřadu (magistrátu hlavního města Prahy), případně dalších zúčastněných subjektů“ (Nožířová 2012: 22). Spolupráce se těmito uvedenými zařízeními pomáhají, jak pěstounům, tak i jim svěřeným dítětem, aby celý proces PPPD dobře fungoval.

Informace o dětech, které nemohou žít u svých biologických rodin z jakýchkoliv důvodů, jsou určeny pouze pěstounským rodinám, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, krajskému úřadu – odboru sociálních věcí, provázejícím organizacím a soudům. Svěření dětí do ústavní či náhradní rodinné péče je velice citlivé a soukromé. Nikdo cizí by neměl znát informace týkající se dítěte, například proč bylo dítě svěřené do pěstounské péče na přechodnou dobu. Pěstouni jsou po vydání rozhodnutí krajského úřadu jmenováni pěstouny na přechodnou dobu a podepisují mlčenlivost. Mlčenlivost je velice nutná, protože děti, které byly svěřeny do pěstounské péče, často před tím nežily v domácnosti, která by jim dávala pocit jistoty a bezpečí. Pěstouni tímto potvrzují, že informace o minulosti a současnosti pěstounského dítěte zůstanou v soukromí.

Dále uvádím grafické znázornění, jak probíhá celý proces PPPD, který bude znázorněn v pěti grafických bodech. Tento graf jsem vytvořila dle předlohy na webových stránkách www.rpp.cz.

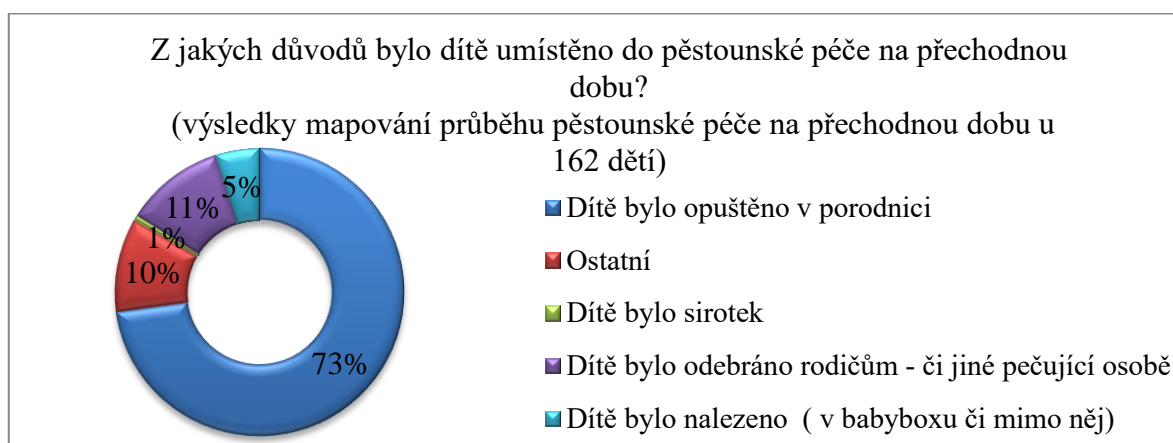

Graf 2: Jak probíhá proces PPPD (Pěstounská péče na přechodnou dobu - rok neuveden)²

² Graf 1: Graf stažený z webových stránek nebyl v dostatečné technické kvalitě, tento je vytvořen autorkou práce.

Proces PPPD, jak vidíme na grafu, probíhá v těchto krocích. Nejprve musí pěstouni projít kurzem, ve kterém se naučí, jak správně pečovat o pěstounské dítě, projdou psychologickými testy a dlouhým pohovor s psychologem. Po úspěšném absolvování kurzu jsou oficiálně jmenováni a zařazeni do seznamu čekatelů. První krok je pohotovost, týká se to připravenosti na příchod dítěte. Vzhledem k tomu, že dítě může být ve věku od 0–18 let, musí pěstoun přizpůsobit zařízení domácnosti. Po sdělení pracovníka příslušného krajského úřadu, je pěstoun informován o tom, kdy, kde a jaké dítě dostane.

Obvykle trvá předání dítěte do PPPD přibližně týden, do této doby musí pěstouni připravit domácnost pro přijetí dítěte. Dalším krokem je převzetí dítěte, které je pokaždé jiné. Pěstouni nevědí, jak dítě vnímá změny, a proto se musí pěstouni chovat profesionálně a s pochopením. Děti pěstounům předává soudní vykonavatel na základě rozhodnutí okresního soudu za účasti, pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí a provázející organizace. Případy odebrání dětí jsou z různých důvodů. Zanechání dítěte v porodnici, nedostatečná péče, nástup do výkonu trestu, problémy s drogy a alkoholem nebo z důvodu nemajetnosti a další. Uvádím grafické znázornění, ve kterém je ukázka mapování důvodů, proč byly děti umístěny do PPPD.

Graf 3: Z jakých důvodů bylo dítě umístěno do PPPD? (Šance dětem 2015)³

³ Graf 2: Z důvodu špatné technické kvality grafu staženého z webových stránek - www.sancedetem.cz, byla provedena úprava.

Jak můžeme vidět, na grafu z 73% bylo opuštěno dítě v porodnici, matka své dítě opustí v porodnici například z finančních, mentálních, kulturních či jiných důvodů. Dalším důvodem je odebrání dětí biologickým rodičům či jiné pečující osobě pracovníci soudu z důvodů zanedbání péče, týrání psychického či fyzického, zneužívání, dále z důvodu výkonu trestu nebo finanční neschopnosti. Děti nalezené v babyboxu jsou odležené z těch samých důvodů, jako děti opuštěné v porodnici.

Po příchodu do rodiny vznikne proces adaptace dítěte a pěstounů, na nové prostředí a novou rodinu, i když jen přechodně. Tento proces se týká také pěstounů a jejich biologických dětí na nového člena rodiny.

Dalším krokem je péče o dítě, mnohdy se starají o dítě oba pěstouni, někdy pouze jeden vykonává funkci pečovatele a druhý se věnuje dále své práci. Do celkového procesu péče se ovšem zapojují oba, každý ale jiným způsobem. Pěstoun mnohdy potřebuje pomoc i od svých biologických dětí, které jim občas pomáhají s péčí a hlídáním dítěte. Mnoho dětí, které přicházejí z různých důvodů do PPPD, jsou traumatizovány. Hlavním úkolem pěstounů je tyto děti stabilizovat.

Předávání dítěte patří k velice těžké části procesu PPPD. Pěstouni si vytvoří vztah s dítětem a předávání je těžké, nejen pro pěstouny, ale také pro všechny členy rodiny. Z rozhovorů, které jsem v této práci prováděla, jsem zjistila, že každá pěstounská rodina se s dítětem loučí jinak. Mnohdy se pouze sejde celá rodina a vypráví si hezké vzpomínky nebo rodina uspořádá výlet a užijí si poslední dny s dítětem.

Dalším způsobem loučení je napsání dopisu, ve kterém se dítě dozví, kde žilo první měsíce svého života a kdo byla jeho pěstounská rodina. Je mnoho způsobů, jak se rozloučit s někým o koho jste se starali ve dne i v noci. Každá rodina předává pěstounskému dítěti něco jiného.

Některé rodiny předají dítěti album s fotografiemi, někdy dají dítěti hračky, se kterými si hrálo a nové hračky, které dále využije, až bude o něco starší, častá je i kniha života, kterou pěstouni vytvoří od prvního dne, kdy dítě přišlo do rodiny. Je to kniha, ve které najdete zaznamenané údaje o dítěti od prvního dne svěřeného do pěstounské rodiny. Pěstouni do knihy života zapisují všechny události, aby byl vidět vývoj dítěte, například první úsměv, zoubek, krůček, slovo a další. Mnoho pěstounů si po předání dítěte vystavuje jeho fotografie. Jiní zase nesnesou přijít zpět domů a vidět tam věci, které mu patřily. Důležitou částí po předání dítěte je čas, který pěstouni potřebují, aby se mohli zregenerovat. Posledním krokem v cyklu je regenerace, je to období, kdy už je dítě v nové rodině. Je to doba, při které pěstouni vzpomínají na hezké okamžiky, které prožili s dítětem a tím se vyrovnávají s jeho odchodem.

V rozhovorech jsem měla možnost seznámit se s praktikami, které pomáhají pěstounům při odchodu dítěte, v rozhovoru (č. 10) jsem zjistila, jak se rodina loučí s dětmi, o které se mnoho měsíců starali. Rozlučkový rituál je velice důležitou součástí celého procesu PPPD, kterým si musí projít každá rodina. Rituál si tvoří každá rodina jinak, ale ve finální verzi je to jen způsob, jak dítěti dát něco malého do nové rodiny, něco, co mu zůstane a možná si i vzpomene, kde první měsíce svého života vyrůstal.

„My se snažíme zachovat si poslední okamžiky hezké a klidné, žádný pláč. Vždy vezmeme celou rodinu na oběd a poté jedeme na hezký výlet. Snažíme se tímto způsobem rozloučit se s dítětem, které v naší rodině žilo několik měsíců. Není to úplné loučení, vždy dítě dále navštěvujeme v nové rodině. Každý člen naší rodiny si pěstounské dítě pochová a něco hezkého mu poví, většinou, aby se měl hezky v nové rodině, a aby na nás myslelo, poté dítě všichni pořádně obejmeme s pocitem, že jsme mu aspoň na nějaký čas pomohli“ (Rozhovor č. 10 – Marie a Matouš).

3.5.2 Historie PPPD

Historie pěstounské péče je problematika, která byla a vždy bude. PPPD se stále vyvíjí, není to ale nové téma. Druhy náhradní rodinné péče lze mapovat už na počátku lidského vývoje. Již kdysi existovala ústavní zařízení, ve kterých vyrůstaly děti, které přišly o své biologické rodiče, či jiné příbuzné z důvodu války, financí či nemoci.

Opuštěné a nechtěné děti byly už v dobách středověku. Historickou součástí pěstounské péče je zařizování nalezců a umístování dětí do bohatších rodin. První zmínky o nalezcích u nás byly zaznamenány v Praze. První nalezince u nás vznikaly pro sirotky a opuštěné děti, které nemohly žít u svých biologických rodin.

Jak Bubelová uvádí: „Zařizování nalezců a sirotčinců v českých zemích se datuje v podstatě od konce třicetileté války (1618 – 1648), neboť jedním z jejích nedbalých důsledků byl také nárůst počtu opuštěných dětí. Prvním nalezcem u nás byl zřejmě tzv. „Vlašský špitál“ v Praze (útulna pro sirotky a dítky opuštěné), který založili již roku 1575 Vlaši usedlí v Praze, aby sloužil svému účelu celých 200 let a poskytoval útočiště nezanedbatelnému počtu chudých a opuštěných dětí (r. 1773 zde bylo umístěno téměř 1200 dětí)“ (Bubelová 2000: 46-47). Jak můžeme vidět, první nalezince se datují od konce třicetileté války, které byly vytvořeny pro sirotky a opuštěné děti.

V pozdějších letech byly děti umístovány do ústavní péče, ve které vyrůstaly až do plnoletosti. Vývojem společnosti se péče o děti rozšiřovala a díky vývoji postupem let vznikala i náhradní rodinná péče. Smolíková poukazuje na zavedení nového institutu PPPD: „V roce 2006 byl zaveden institut pěstounské péče na přechodnou dobu, který soudu umožňuje ve vymezených případech svěřit dítě osobám zařazeným ve speciální evidenci. Pojmově tento institut náleží do formy individuální rodinné péče“ (Smolíková 2014: 12).

Po zavedení tohoto institutu, mohou děti, které vyrůstaly v kojeneckém ústavu nebo v dětském domově, možnost žít v náhradní rodině na přechodnou dobu, než soud rozhodne, kam budou dále umístěny.

3.5.3 Pěstouni

Pěstounem se může stát jedinec či pár. Každý kdo se chce stát profesionálním pěstounem na přechodnou dobu, musí projít speciálním kurzem, který ho připraví na budoucí situace, které mohou přijít s příchodem či odchodem dítěte z rodiny. Příchod prvního pěstounského dítěte je pro pěstouny a jejich biologické děti a ostatní členy rodiny velkou zkouškou. Musí spolupracovat s organizacemi a celoživotně se vzdělávat.

Každý pěstoun má svoji klíčovou pracovníci z provázející organizace, která přichází na návštěvy do rodiny. Pěstounské rodiny nemají vyživovací povinnost vůči pěstounskému dítěti, nemají ani rodičovská práva, pouze se starají na určitou dobu o dítě, které jim svěří soud. Pěstoun má právo zastupovat svěřené dítě a vyřizovat jeho potřebné záležitosti, pouze (běžného) typu. Pěstoun je povinen podporovat styk dítěte s jeho biologickou rodinou.

Veselá definuje pěstouna takto: „Pěstoun může být pouze osoba, která způsobem svého života poskytuje záruku řádné výchovy dítěte. Samozřejmě pěstoun musí mít plnou způsobilost k právním úkonům a především musí s převzetím do své výchovy souhlasit“ (Veselá 2009: 200). Jak můžeme vidět, prioritou pěstouna je výchova a rozvoj svěřeného dítěte. Výchova dítěte, které bylo soudně svěřeno do PPPD, může být různými způsoby poznamenáno změnou v jeho životě, proto je velice důležité, aby byli pěstouni citliví k výchově dítěte. Povinností pěstounů je dítě rozvíjet a pečovat o něj 24 hodin denně.

Hláskovi uvádějí povinnosti pěstounů, vůči svěřenému dítěti: „Právo na pomoc při zajištění povinnosti udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a povinnosti udržovat styk rodičů s dítětem (pokud soud nerozhodl jinak). Tato pomoc zahrnuje také zajištění místa kontaktu a případný doprovod (asistenci)“ (Hláskovi 2011 –2014). Tyto povinnosti se týkají všech osob, kterým bylo svěřeno dítě na přechodnou dobu.

Každý pěstoun je povinen navštěvovat určité množství vzdělávacích seminářů a akcí, aby se dozvěděl co nejvíce nových věcí o výchově a o PPPD. V rozhovoru (pár č. 1) jsem měla možnost seznámit se s touto rodinou a zjistit, jak se změnilo jejich domácí chování po zapojení se do přechodné pěstounské péče.

„Chování ani tak ne, ale spíš jsme museli jít dětem příkladem. Starší kluci, kteří nám byli přiděleni, nebyli zvyklí, že se doma zouvají boty, že se jí u stolu, tak jsme to klukům museli neustále opakovat anebo naopak jim ukázat, že my se také zouváme, že jíme u stolu a ne v obýváku u televize. Pro ně to bylo něco nepochopitelného, museli jsme jim jít příkladem“ (Rozhovor č. 1 – manželský pár Petra a František).

3.5.4 Dávky pěstounské péče

Dávky pěstounské péče jsou rozděleny do různých parametrů, které určuje a hradí stát, toto finanční ohodnocení je určeno podle věku dítěte a podle počtu dětí umístěných do pěstounské péče. Finanční výše příspěvků rozhoduje o fyzickém, psychickém i mentálním stavu dítěte svěřeného pěstounům. Pěstoun dostává za péči o dítě měsíčně dvacet tisíc korun. Dále od státu příspěvek na úhradu potřeb dítěte od čtyř až do šesti tisíc podle věku dítěte. U nejmenších dětí je možnost pobírat i rodičovský příspěvek. Náklady na náhradní rodinnou péči jsou poměrně nižší než náklady na ústavní péči.

Finanční ohodnocení pěstounů na přechodnou dobu není dostatečně finančně ohodnocené vzhledem k tomu, že se pěstouni o dítě starají dvacet čtyři hodin denně.

Okruh dávek pěstounské péče 359/1999 Sb. dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, v plném znění.

„Dávky pěstounské péče jsou:

- a) Příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- b) Odměna pěstouna,
- c) Příspěvek při převzetí dítěte,
- d) Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- e) Příspěvek při ukončení pěstounské péče“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí 2013).

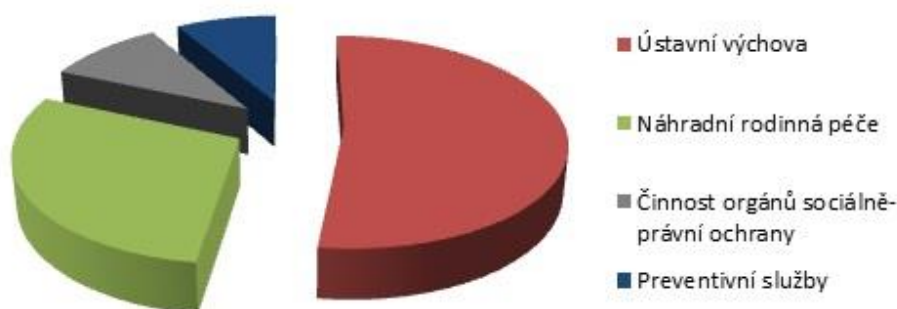
Příspěvek na úhradu potřeb dítěte slouží pěstounům pořídit svěřenému dítěti například oblečení, hračky, postýlku či psací stůl. Jsou to věci, které dítě každodenní potřebuje a využívá. Dalším příspěvkem je odměna, kterou dostává pěstoun za práci, kterou vykonává za svojí individuální péči k dítěti, které mu bylo svěřeno do PPPD. Možnost příspěvku zakoupení osobního motorového vozidla se týká dlouhodobých pěstounských rodin, do kterých jsou například svěřeni sourozenci. Příspěvek při ukončení pěstounské péče je druh finanční odměny za práci, kterou pěstoun určitý čas vykonával.

Macela uvádí přehled nákladů za náhradní rodinnou péči z veřejných rozpočtu.

„Náklady na jednotlivé typy péče se však významně liší. V České republice vyrůstá v různých typech náhradní péče více než 21 000 dětí. V posledních letech dochází ke změně trendu ve využívání ústavní péče, většina z těchto dětí tak vyrůstá v náhradní rodinné péči (cca 60 %). Ročně je v České republice na péči o ohrožené děti vynakládáno z veřejných rozpočtů přes 8 mld. Kč. Nejvíce prostředků i nadále směřuje do oblasti ústavní výchovy (4,3 mld. Kč, tj. 52 %).

Téměř o polovinu méně je věnováno na podporu náhradní rodinné péče (2,4 mld., 29 %).

Další prostředky slouží k podpoře preventivních služeb pro práci s rodinami a na financování činnosti orgánů sociálně-právní ochrany“ (Macela 2014). Náklady za náhradní rodinnou péči jsou téměř o polovinu nižší než náklady za ústavní péči. Uvádím grafické znázornění porovnání pěstounské péče a ústavní péče z hlediska nákladů.

Graf 4: Struktura výdajů v systému péče o ohrožené děti (Macela 2014)

Z grafu můžeme vidět, že náklady za náhradní rodinnou péči a ústavní péči z hlediska nákladů jsou velice rozdílné. Ústavní péče je mnohem nákladnější než náhradní rodinná péče. Nejvíce finančních prostředků jde z veřejného rozpočtu, zejména ze státního rozpočtu. Umístěním dětí do náhradní rodinné péče vznikají nové organizace pro pěstouny na přechodnou dobu nebo pro dlouhodobé pěstouny. Tyto organizace vzdělávají budoucí žadatele a pořádají pro ně zajímavé akce, respitní pobyty a výlety. Dále organizace nabízejí hlídání dětí v průběhu vzdělávání pěstounů kvalifikovanými školiteli. Toto zařízení pomáhá pěstounům i v situacích, kdy sami onemocní a nemohou se o svěřené dítě pečovat.

3.5.5 Kurz pro pěstouny na přechodnou dobu

Školení pro budoucí pěstouny na přechodnou dobu jsou velice náročná, připravují pěstouny na profesionální práci. Kurzy ukazují modelové situace pro nastávající žadatele. Popisují proces PPPD od převzetí dítěte do náhradní rodiny až po jeho předání.

V průběhu školení vypracovávají žadatelé různé úkoly a na závěr kurzu absolvují psychologický test a pohovor s psychologem. Jak uvádí Nožířová: „Náklady spojené s přípravnými kurzy nese krajský úřad případně Magistrát hlavního města Prahy. Pokud přípravu osob provádí na základě zakázky jiný subjekt, krajský úřad mu náklady spojené s přípravou osob vhodných stát se osvojiteli či pěstouny hradí“ (Nožířová 2012: 56). Krajský úřad řídí a vyhlašuje řádné výběrové řízení pro vybrané organizace, které školí budoucí žadatele o PPPD.

3.5.6 Dlouhodobá pěstounská péče

Dlouhodobá pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, do které jsou svěřeny děti, které nejsou právně volné. Tyto děti obvykle přicházejí z přechodné pěstounské péče, dětského domova či kojeneckého ústavu. Do dlouhodobé pěstounské péče svěřuje děti do péče soud. Vyrůstají u dlouhodobých pěstounů pravděpodobně až do úplné zletilosti. Je to stabilní, dlouhodobé opatření pro děti, které nemohou žít u svých biologických rodin. Pěstounská rodina vychovává pěstounské dítě či děti se svými biologickými dětmi.

Zezulová definuje dlouhodobou pěstounskou péči takto: „Pěstounská péče se týká obvykle dětí starších, které nejsou vhodné pro adopci, dětí, které nejsou zcela zdravé, děti odlišného etnika, sourozeneckých skupin a dětí, o něž se rodiče zajímají, ale nemají dlouhodobě podmínky pro jejich výchovu“ (Zezulová 2012: 16). Dlouhodobá pěstounská péče se obvykle týká starších dětí či sourozenců, které nemohou žít u svých biologických rodin a nejsou vhodné pro adopci.

4. Organizace pro pěstounské rodiny

Organizace pro pěstounské rodiny pomáhají pěstounům zvládat náročné situace. Zařízení pořádají vzdělávací akce a respitní pobyty většinou na tři dny. Každá organizace pro pěstouny na přechodnou dobu je jiná, ale všechny mají stejný cíl, chtějí pomoci dětem, které nemohou žít u svých biologických rodin. V Královéhradeckém kraji nalezneme šest organizací, které se věnují dětem, které jsou svěřeny do PPPD. Jsou to instituce – Centrum pěstounských rodin, Diamant, Dobrá rodina, Podzámčí agentura podpory rodin a služeb a Salinger.

Centrum pěstounských rodin, je jak se dočteme na webových stránkách: „Sdružení, jež podporuje děti vyrůstající v náhradní rodinné péči prostřednictvím poradenství a odborné pomoci náhradním rodinám a zájemcům o náhradní rodinnou péči (dále jen NRP), konkrétně pomoc náhradním rodičům při výchově přijatých dětí, podpora jejich informovanosti, znalosti jejich práv a orientace v nabídce služeb, a tedy pomoc při řešení konkrétní situace a problému, kterým rodina prochází“(Centrum pěstounských rodin 2012).

Vzdělávání provádí úspěšní lektori, kteří jsou v mnoha případech také pěstouni. Organizace pomáhá dětem vzdělávat se a kreativně se rozvíjet. Pořádá pro pěstounské rodiny zájezdy do zahraničí, které jsou spojeny se vzděláváním.

V rozhovoru (pár č. 8) jsem měla možnost zjistit, jak pěstouni vnímají a hodnotí spolupráci s doprovázejícími organizacemi a OSPOD. Je velice důležité, aby se vždy jednalo ve prospěch dítěte.

„Spolupráci s OSPOD hodnotíme kladně, neměli jsme nikdy problém. Spolupráci s provázející organizací hodnotíme také kladně, protože nám pracovnice vždy vyhověly a poradily, jak se v dané situaci zachovat. Vždy nám šlo o to, aby se mělo pěstounské dítě dobře.“ (Rozhovor č. 8 – manželský pár Gabriela a Richard).

5. Rodina

Nejdůležitější jednotkou společnosti je rodina, je to společenství lidí, které spojuje pokrevní vztah. Rodina znamená pro každého něco jiného, většina z nás si představí tu svou rodinu, ve které vyrůstal a měl své rodiče, kteří nás milovali a starali se o nás. Existují děti, které nemohou žít u své biologické rodiny a neznají pocit lásky a pochopení.

Veselá ve své knize uvádí rodinu takto: „Rodina je základní a nejvýznamnější společenskou jednotkou, jejíž společenský význam je nezastupitelný a jež je z tohoto důvodu pod ochranou státu a chráněna zákonem“ (Veselá 2003: 13). Rodina je to nejdůležitější, co člověk má. Proto je nutné, aby děti, které nemohou žít ve svých rodinách, byly umístěny k někomu, kdo se o ně s láskou postará. Jak uvádí Kraus ve své knize *Sociální aspekty výchovy*, „...Rodina je přes svůj vývoj stále zásadní sociální institucí ve společnosti“ (Kraus 1999: 122). Rodina je hlavní institucí, kterou pro život potřebujeme, proto je důležité dbát na správný vývoj dětí. Rané dětství je část života, ve které se dítě poznává svět a potřebuje kolem sebe milující osoby, které se o něj dokážou postarat.

5.2 Občanský zákoník část druhá: rodinné právo

Druhá část občanského zákoníku vztahující se k rodinnému právu je velice důležitá pro děti, které se ocitly v situaci, kdy z různých důvodů nemohou žít ve své biologické rodině. Tento zákoník určuje, kam bude dítě svěřeno v případě úmrtí biologických rodičů, nedostatečné péči o dítě z jiných důvodů. Paragrafu 855, který se nachází v oddílu 3 a pododdílu 1, Obecná ustanovení, definuje rodiče a dítě následujícím způsobem: Obecného ustanovení, pododdílu 1 následující: „ (1) Rodiče a dítě mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva. Těchto vzájemných povinností a práv se nemohou vzdát, neučiní – li tak, nepřihlíží se k tomu. (2) Účelem povinností a práv k dítěti je zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte“ (Nový občanský zákoník 2012: 90).

6. PPPD pohledem sociální antropologie

Sociální antropologie je věda o člověku. Díky poznatkům o příbuzenských systémech v různých společnostech je možné zjistit, jak fungují různé příbuzenské formy, které mohou být jak pokrevní, tak i nepokrevní. Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, která dává dětem možnost žít v náhradní rodině s náhradními rodiči, které nejsou pokrevně spojeni. Je mnoho důvodů, proč dítě nemůže žít u své biologické rodiny. V takových situacích soud rozhodne, že nejlepším rozhodnutím bude svěřit dítě osobám, které nejsou přímo příbuzné, ale jsou pro dítě nejprospěšnějším řešením. Zvolila jsem disciplínu antropologie příbuzenství, rodiny a genderu, abych se nejlépe přiblížila k pochopení spojitosti antropologie a PPPD.

Výzkumy rodina a příbuzenství mají přímou spojitost s tématem PPPD. Děti, které nemohou žít se svými biologickými rodiči či jinými biologickými příbuznými, jsou přiděleny osobě či osobám, které o ně pečují, i když nejsou pokrevními příbuznými. Rovnocenné postavení mužů a žen může vést i k netradičním genderovým změnám v rodině. V dnešní společnosti si muži i ženy role vybírají sami, své kompetence mohou přizpůsobit na základě vzájemných dohod týkajících se výchovy dětí.

6.1 Antropologie příbuzenství

Příbuzenství je velice důležitou součástí sociální antropologie. Je to forma vzájemného vztahu, který je založený na pokrevním poutu nebo vzniká osvojením. Budilová definuje příbuzenství následovně: „Příbuzenství je zároveň oborem, který je považován v rámci antropologie za jeden z nejnáročnějších a nejsložitějších pro svou rozvinutou teorii, jasně stanovenou metodologii a propracovanou terminologii. Příbuzenství se stalo jednou z mála oblastí, kterou si antropologové mohou nárokovat jako sféru svého výsostného vlivu“ (Budilová 2007). Tento obor zkoumá sféry vzájemných vztahů.

Dalším autorem, který se zabývá antropologií příbuzenství je Jaroslav Skupnik, který definoval první teorii takto: „První velkou teorií o původu a charakteru lidského historického vývoje reflektující toto nové paradigma v antropologii byl evolucionismus. Ten řadil lidské společnosti na škálu od nejprimitivnějších k nejcivilizovanějším a současně předpokládal, že onen primitivní okraj spektra reflektuje nejpřirozenější stav společnosti, a také přirozenou podobu příbuzenství a příbuzenských vztahů“ (Skupnik 2010: 16). Autor popisuje teorii původu a příbuzenské vazby, které jsou velice důležité pro antropologii.

Jak Weismantel uvádí, „...Rozmanitost příbuzenských forem, které antropologie oslavila, díky demokracii dávají možnost svobodného myšlení, zatímco z historického hlediska jsou role mužů a žen silně zakořeněny“⁴ (Weismantel 2017). Autorka poukazuje na historicky zakořeněné role příbuzenských forem.

6.2 Antropologie rodiny

Rodina je skupina osob, které jsou určitým způsobem spojeny. Toto spojení může být příbuzenským vztahem, manželstvím nebo adopcí. Všechny tyto formy vytváří určitý příbuzenský a rodinný vztah osob, které se starají o děti. Rodina vytváří vazby, které mohou být pokrevní nebo náhradní příbuzností, díky kterým se o dítě mohou starat náhradní rodiče, kteří v daný okamžik vytvářejí dítěti v náhradní rodinné péči rodinu. Každé dítě potřebuje stabilní rodinu, aby se mohlo správně vyvíjet.

Jak uvádí Jabsoben, „... Antropologie nemá jednotnou teorii o rodinné formě a jsou to strukturované formy a příbuzenské systémy.

⁴Překlad pořídila autorka práce

Antropologové obvykle porovnávají rodiny různých kultur včetně pravidel společného bydliště, vzory autorit, manželství, vlastnictví a požadavky příbuznosti“ (Jacobsen2004).⁵ Teorie o příbuzenských vazbách jsou porovnávány individuálně podle kulturních pravidel.

6.3 Genderové role v rodině

Rozdělení rolí v rodině předpokládají matku, která pečuje o děti a o domácnost, otec má roli osoby, která zabezpečuje po finanční stránce rodinu. Tradiční role se ale postupem let měnily a matky na mateřské dovolené a ženy v domácnosti chtěly opět začít pracovat. Ženy měly chuť pracovat na svojí kariéře, proto se postupem let partneři rozhodli vyměnit si genderové role v rodině. Genderové role v rodině jsou v dnešní době poměrně vyrovnané. Muži mohou být s dětmi na mateřské dovolené a ženy mohou pracovat a živit rodinu. V dřívějších dobách to bylo něco nepřijatelného, muž se musel finančně postarat o rodinu a žena musela být s dětmi doma a pečovat o ně. Postupem času se role začaly vyrovnávat a v dnešní době si pár může rozhodnout, kdo z nich bude vydělávat a kdo bude pečovat o děti.

Postavení rolí mužů a žen definuje Kraus takto: „V průběhu posledních desetiletí lze pozorovat vzrůstající demokratizační tendence jak mezi manželi, tak mezi rodiči a dětmi. Především to změnilo postavení žen. To souvisí i s posuny v rolích. V některých rodinách lze pozorovat nejen jejich vyrovnávání (přibližně stejný podíl na chodu domácnosti), ale v jistých situacích i určitou záměnou (muž, kde žena „dělá kariéru“, přebírá její roli)“ (Kraus 1999: 124).

Otcové na mateřské dovolené vykonávají netradiční roli, tyto role byly přiřazovány ženám. Muži i ženy mají právo na to rozhodnout se, kdo z páru bude pečovat o dítě a kdo bude nadále pracovat.

⁵ Překlad pořídila autorka práce

Hartmut definuje lidské chování takto: „Z etologie a výzkumů lidského chování víme, že se muži a ženy chovají vzájemně více nebo méně odlišně podle toho, jaké předpisy a zákony – často nenapsané – vládnu v té které společenské a kulturní epoše“ (Hartmut 2006: 9). Předpisy a zákony v rolích mužských a ženských už nejsou takové jako v minulosti, role nejsou striktně rozdělené a páry se mohou svobodně rozhodnout, kdo bude pečovat o rodinu a kdo z páru bude vydělávat peníze.

Jak uvádí Tereškinas, „...Vztahy mezi mužem a ženou byly historicky a charakteristicky oddělené sféry (veřejné i soukromé) jak ideologicky, tak i společensky postavených z genderové existence. V této podobě jsou muži a ženy spojeny s prostorem rodinného života“(Tereškinas 2005: 5).⁶ Můžeme vidět, že rodinný život spojuje genderové role, mužů i žen.

Díky rozhovorům, které jsem vedla se svými informanty, jsem měla možnost setkat se s rodinami, ve kterých se partneři rozhodli vyměnit si genderové role, ale také s páry, ve kterých si role nevyměnili. Výměna rolí není v dnešní době úplnou novinkou, páry mají vyrovnané role, muž může převzít zcela ženskou roli a žena mužskou. Jednou z rodin, ve které se neodehrála změna genderových rolí po zapojení se do PPPD, je například rozhovor č. 5.

„Po zapojení se do PPPD se naše role nezměnily, vždy jsem se starala o děti a zůstane tomu tak i dál, manžel má dobrou práci. Oba jsme spokojení s tím, jak to je“ (Rozhovor č. 5 – manželský pár Žaneta a Aleš).

⁶ Překlad pořídila autorka práce

Maříková definuje genderové role takto: „Z genderového hlediska pak jde o takové rozdíly mezi mužem a ženou, které nejsou předurčeny biologicky, geneticky ani nikterak jinak „od přírody“, nejsou nám dány dopředu, nýbrž vznikají a jsou podmíněny kulturně, historicky a sociálně“ (Maříková 2000: 11). Určení genderových rolí formuje a ovlivňuje naše role ve společnosti.

Muž, který se rozhodl vychovávat děti a být na rodičovské dovolené, není pro mnohé typický model otce, ale díky moderní společnosti, jsou i muži a rodiny, které změnu rolí kladně uvítali.

Dále Šanderová uvádí, genderový model z antropologického hlediska takto: „Západní model předpokládá všudypřítomné zakořenění genderu v binárních kontrastech. Biologicky založené pohlavní rozdíly pomáhají antropologické analýze při objasňování genderových jevů pomocí symbolických dichotomií“ (Šanderová 2014: 58). Rozdíly mezi mužem a ženou jsou biologicky dány, dle autorky jsou genderové modely zakořeněny.

6.3.1 Změna genderových rolí po zapojení se do PPPD

Změna genderových rolí po zapojení se do PPPD se netýká pouze výchovy o dítě. Týkájí se také nových rolí, které nastávají pro oba partnery, jde o role, které jsou připisovány tradičně ženám, tyto role jsou v dnešní době nabízeny i mužům. Mají možnost převzít kompletní ženské role a ženy mají možnost převzít mužské role.

Počátky genderových rolí v rodině definuje Novák následovně: „Počátky lidské párové rodiny, charakteristické péčí a genderovou spoluprací při ochraně dětí, se datují do doby zhruba půl milionu let před naším letopočtem. Již tehdy měl praotec pro potomky význam. Otcovství se proměňovalo, ale význam neztrácelo“ (Novák 2013: 17). Otcovské role se během let během vývoje společnosti měnily, ale význam neztratily.

V současnosti je mnoho případů, kdy se oba pěstouni rozhodli, že se o dítě bude starat muž místo ženy. Moje rodina je důkazem, že se muž dokáže bez problému starat o pěstounské dítě, zatímco žena nadále pracuje. V dnešní době jsou role mužů a žen vyrovnané a je velice zajímavé, kolik mužů se rozhodlo být doma s dítětem a věnovat se mu na plný úvazek. Role ženy v rodině je péče o děti a role muže je vydělávat peníze. Tento případ není ovšem v dnešní společnosti pravidlem. Díky rozhovorům jsem měla možnost zjistit, že všechny informantky, se kterými jsem provedla rozhovory, pečovaly o své biologické děti.

Změna nastala v momentě, kdy se pár zapojil do PPPD a biologické děti měly téměř dospělé. Mnoho mužů se rozhodlo převzít pečující roli rodiče a naopak je mnoho žen, které se rozhodly vybudovat si kariéru. Společnost je ovlivněna mnoha stereotypy, které nás ovlivňují například z pohledu médií.

V rozhovoru (pár č. 3) jsem měla možnost dozvědět se, kdo z rodiny převzal roli pečovatele a kdo roli živitele. Díky pěstounské péči se mnohým rodinám otvírají nové možnosti ve výchově, genderová rovnost v páru je v dnešní době velice moderní. Tato rodina se rozhodla pro výměnu genderových rolí po zapojení se do PPPD, o první a jediné dítě, biologickou dceru dříve pečovala manželka a manžel vykonával roli živitele rodiny. Nyní se manžel stará o pěstounské dítě a manželka vykonává roli živitele rodiny.

„Nadále pracuji já (Jana) a Martin převzal pečovatelskou roli. Martin nebyl už delší dobu moc spokojený v práci, proto jsme se rozhodli, že v práci skončí a bude se starat o děti. Oba jsme usoudili, že to tak bude nejlepší rozhodnutí. Martin vždy snil o tom vyzkoušet si, jaké to je pečovat o děti“ (Rozhovor č. 3 - manželský pár Jana a Martin).

Z ukázky vyplývá, že změna genderových rolí v rodině nastala až po zapojení do procesu PPPD.

6.4 Proces přivykání pěstounů a pěstounských dětí

Proces přivykání je individuální, v mnoha případech je dítě poznamenané životem ve své biologické rodině, a je možné, že v některých případech nechce přijmout pěstounskou rodinu. U novorozenců je to ale jiné, mají mnohdy problém s abstinenčními příznaky kvůli matkám, které při těhotenství užívali alkohol a návykové látky. Z pozice pěstouna je důležité, aby neustále novorozeně chovali, tiskli k sobě a mluvili na něj, tím začne mít novorozeně pocit, že je u své matky a cítí se spokojeně.

Takto popisuje Zezulová průběh adaptace u dětí, které byly umístěny do kojeneckých ústavů: „U dětí v kojeneckých ústavech se často požaduje adaptační fáze při pobytu budoucích adoptivních rodičů v kojeneckém ústavu po dobu jednoho až tří dnů“ (Zezulová 2012: 36). U dětí, které vyrůstaly v kojeneckém zařízení a následně byly umístěny k adoptivním rodičům, procházely adaptačními fázemi, které mohou trvat až několik dní. Jsou také případy, kdy adaptace dětí trvá až jeden měsíc. Pěstouni se musí snažit, aby adaptace dítěte probíhala šetrně.

Změny v životě dítěte se mohou projevit individuálně, v některých případech se jedná o vývojovou regresi. Zezulová definuje vývojovou regresi takto: „Vývojová regrese přichází ihned po přijetí dítěte, kdy je reakcí na změnu – dítě, které již bylo bez plenek, se začne znovu pomočovat, úkoly, jež už zvládalo, najednou neumí apod.“ (Zezulová 2012: 42). Regrese ve vývoji značí velkou změnu v životě dítěte, je to krok zpět, který nastane po změně či šoku v životě dítěte je to způsob, jakým dává dítě najevo změnu, která ho zasáhla.

V jednom z rozhovorů (pár č. 9) jsem měla možnost se seznámit s procesem adaptace u jejich prvního pěstounského dítěte, které bylo odloženo hned po porodu v porodnici.

Matka dítěte v těhotenství kouřila a pila alkohol, bez ohledu na zdravotní stav dítěte, a díky tomu si dítě vytvořilo závislost. Po porodu mělo dítě abstinenční příznaky, kvůli kterým neustále plakalo.

„Pěstounská péče na přechodnou dobu nám dala určitou pokoru a nesmírné pochopení. Nikdy dřív jsme si neuvědomovali, jaký vliv má na dítě těhotenství u matky, jež dítě nechce a uvažuje o odložení dítěte. Takový druh matek nemá vazby k dítěti, když kouří nebo pije alkohol. Dítě v takovém stavu trpí, protože si na tyto látky zvyká. Po porodu nastanou abstinenční příznaky a dítě neustále pláče. Postupem času se to ale zlepšilo. Tyto děti jsou nesmírně vděčné za každé pohlázení a pochování“ (Rozhovor č. 9 – manželský pár Šárka a Jan).

Mnoho dětí, které byly svěřeny soudně do ústavní péče, má mnohdy psychické nedostatky, kvůli kterým je pro něho těžší adaptovat se v nové rodině. Jendou z věcí, které dítěti v ústavní péči chybí je například usínání v náručí, které je velice důležité pro novorozené děti, které potřebují cítit teplo, pocit jistoty a bezpečí.

Díky rozhovorům, které jsem provedla s informanty, jsem měla možnost zjistit, jakým způsobem vnímalo změnu dítě, které přišlo z ústavní péče do pěstounské péče. Deprivační projevy u dětí, které vyrůstaly v ústavní péči, nejsou u každého dítěte stejné.

Mnoho pěstounů bylo svědky příznaků, které dítě poznamenaly na další část života, než si adaptovalo na nové prostředí.

Jedna z mých informantek (rozhovor č. 6), které byla svěřena holčička do PPPD, byla svědky nedostatečné péče, kterou holčička dostávala v kojeneckém ústavu, nebyla zvyklá na společnost více lidí, na televizi ani na větší hluk.

„Bylo to těžké, holčička byla v kojeneckém ústavu a nebyla zvyklá na mnoho lidí, na hluk v televizi, na plno hraček, na nic. Cokoliv ji rozplakalo, po necelém měsíci si ale začala zvykat, museli jsme na ní pomalu, bylo těžké vidět, jak málo dostávala v ústavní péči“ (Rozhovor č. 6 – Kateřina).

6.5 Proces přivykání u biologických dětí

Proces přivykání u biologických dětí pěstounů na pěstounské dítě je vždy individuální. Je mnoho případů, kdy se biologické děti necítí dobře z příchodu nového dítěte a naopak, kdy biologické dítě vnímá změnu v rodině kladně. První měsíc je nejtěžší, jak pro pěstouny, tak pro jejich děti, je to období adaptace na nové prostředí, nové zvyky a rituály, které si postupně rodina vytváří s dítětem. Proces adaptace je jiný, pokud se jedná o velkou rodinu, kde je plno dětí. Děti si rychle zvyknou a vědí, jak se k pěstounskému dítěti chovat, ale pokud jde o rodinu s jedním biologickým dítětem je to těžší, protože doposud byla veškerá pozornost přikládána biologickému dítěti.

Fáze uvolnění je období, kdy si dítě pěstounů začíná postupně zvykat na nového člena rodiny. Ve fázi přijetí jsou role dětí v rodině vyjasněny. Biologické děti pěstounů vnímají celý proces podle věku sebe samých a podle věku dětí, které jsou svěřeny pěstounům do péče. Zaměřila jsem se tím na vedlejší výzkumnou otázku, soužití biologických a pěstounských dětí v rodině. Důležitou součástí pro jejich psychický vývoj je tolerance a soužití.

Díky rozhovorům, které jsem provedla s informanty, jsem měla možnost zjistit, jakým způsobem vnímalo biologické dítě změnu v rodině po příchodu pěstounského dítěte.

V rozhovoru (č. 9) uvádím ukázkou z rozhovoru s pěstouny, kteří popisovali, jak se jejich biologický syn nemohl vyrovnat s tím, že bude v rodině další dítě.

„Naše jediný syn první dny hodně špatně reagoval na pocit, že už nebude úplně sám a přišlo nám, jako by se cítil ohrožený a dával to hodně najevo. Cítili jsme se kvůli němu špatně, ale jeho chování se postupně lepšilo a po čase si obě děti našly cestu, jak spolu komunikovat a tolerovat se navzájem navzdory prvotním problémům“ (Rozhovor č. 9 – manželský pár Šárka a Jan).

7. Shrnutí výzkumu

Na základě dat a poznatků získaných během zúčastněného pozorování a vypracovaných rozhovorů s jedenácti vybranými informanty jsem mohla odpovědět na hlavní výzkumné otázky, které zněly následovně. Jak proces pěstounské péče na přechodnou dobu ovlivňuje genderové role v rodině po zapojení se do PPPD? Jaké strategie pomáhají rodině zvládnout předání dítěte do nové rodiny?

Podařilo se mi získat informace od jedenácti pěstounů, z toho deset informantů bylo v manželském páru a jedna informantka vykonává pěstounskou péči sama. Ve své práci jsem dospěla k tomu, že změna genderových rolí v rodinách, které se zapojily do PPPD, ovlivnili postavení mužů a žen v domácnosti. Změna genderových rolí se v rámci mého výzkumu týká případů 1, 2, 3, 7. Změna rolí v rodině otevírá nové pole působnosti pro muže, který se stará o děti a udržuje domácnost, zatímco žena pracuje.

Tomuto tématu jsem se věnovala v kapitole 6.3 Genderové role v rodině, kde poukazuji na tradiční role v rodině a společnosti. Vložila jsem ukázkou z rozhovoru č. 5, ve kterém jsou znázorněny role partnerů v rodině. Z rozhovoru vyplývá, že dané role jsou velice důležitou součástí rodin. Existují i rodiny, kde si nejsou partneři rovni a jeden z partnerů je dominantnější než druhý, v takové rodině by změna nastala, jen kdyby o ní stál dominantnější partner. V rozhovorech jsem zjistila, že se všechny informantky staraly o své biologické děti, zatímco muži pracovali. PPPD ovlivnila páry natolik, že začaly uvažovat o změně genderových rolí v rodině.

V podkapitole 6.3.1 Změna genderových rolí po zapojení do PPPD poukazuji na nové možnosti, které se naskytly partnerům, poté co se zapojili do PPPD. Setkala jsem se s informanty, kteří se rozhodli vyměnit si genderové role zejména kvůli lepší pracovní flexibilitě jednoho z partnerů.

Opačné genderové role byly pro oba partnery novou změnou. V některých případech trvalo, než si na změnu zvykli. V této kapitole jsem uvedla ukázkou, viz rozhovor č. 3, ve kterém jsem nastínila rozhodnutí partnerů o způsobu výměny rolí. Pěstoun se rozhodl převzít roli pečovatele, byl nespokojený v zaměstnání. Ke změně genderových rolí se v mé práci rozhodli členové čtyř rodin, viz případy 1, 2, 3, 7.

Dále můj výzkum potvrdil, že předání dítěte do nové rodiny patří k jedné z těžších částí celého procesu PPPD. Jedná se o vazby pěstounů, které navázali s dítětem, po dobu umístění v jejich rodině. Většina informantů z výzkumu si vymyslela vlastní rozlučkový rituál. Páry mi v rozhovorech popsaly, jakým způsobem se s dítětem loučí a jak probíhá jejich předání dítěte do nové rodin.

V kapitole 3.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu jsem názorně uvedla grafické znázornění celého procesu PPPD, ve kterém je vidět pět kroků, kterými projde každý pěstoun. V této kapitole jsem odpověděla na druhou výzkumnou otázku, jakým způsobem se pěstouni vyrovnávají s odevzdáváním dítěte do nové rodiny. První bod je pohotovost, kdy musí být pěstounská rodina připravena na příchod dítěte, druhý bod je převzetí dítěte do rodiny, dalším krokem je péče o dítě a poté předávání dítěte do nové rodiny. Tento bod je důležitý, jak pro pěstouny, tak pro dítě, které z pěstounské rodiny odchází. Sedm rodin si v mém výzkumu zavedlo rozlučkový rituál, který pomáhá rozloučit se s dítětem, viz případ 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11. V této kapitole jsem uvedla ukázkou z rozhovoru č. 10, ve kterém jsem poukázala na způsob rozloučení, který provádí tato rodina. Při rozhovoru mi informanti podrobně popisovali, proč si vymysleli zrovna tento způsob rozloučení. Pěstouni naplánují výlet, na který vezmou celou rodinu. Každý člen rodiny řekne dítěti, že ho má rád a popřeje mu, aby se mu dařilo v nové rodině. Tento způsob rozloučení je velice dobrým smířením pěstounů s tím, že dítě odchází, ale zároveň vědí, že jde na místo, kde najde stabilní rodinné zázemí.

V dalších rozhovorech jsem zjistila, že jsou i pěstounské rodiny, které rozlučkový rituál zatím nemají, ale do budoucna by ho také chtěli zavést, viz případ 1, 2, 6, 7.

Většina informantů mi sdělila, že se s dítětem opravdu neloučí, jen si chtějí poslední chvílky užít na hezkém místě, viz případ 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11. Všechny tyto rodiny si vymyslely způsob, jakým je pro ně snazší rozloučit se s pěstounským dítětem. Velice důležité je, aby se dítě s rodinou rozloučilo, samozřejmě záleží také na věku dítěte. Dalším poznatkem z mých rozhovorů s pěstounskými rodinami bylo, že si mnoho pěstounů nechává po odchodu dítěte různé předměty, protože k dítěti cítili hlubší vztah a nechtějí na něj zapomenout. Většina informantů mi během rozhovorů sdělila, že ihned po příchodu dítěte do rodiny zakládají dítěti knihu života, o které se zmiňuji v kapitole 3. 2 PPPD. Tato kniha je způsob, jak zaznamenat pokroky, které dítě udělalo během pobytu u pěstounů na přechodnou dobu, viz příklad 3, 4, 5, 8, 9. Dále do této knihy zaznamenávali informace týkající se dítěte od prvního dne umístění do jejich rodiny až po jeho odchod.

Pěstouni předávají dětem do nové rodiny věci, které jsou pro ně důležité. Jsou to věci, které má dítě rádo jako například oblíbená hračka. Dále pěstouni předávají první dudlík, pásku z porodnice, na které je uvedené datum narození a váha dítěte. Setkala jsem se v průběhu rozhovorů s tím, že pěstouni napsali dítěti dopis, ve kterém mu popsali, jak probíhaly měsíce, kdy se o dítě starali, a jaké hezké okamžiky s ním prožili, viz případ 3, 4, 5, 11.

V kapitole 6.4 Proces přivykání pěstounů a pěstounských dětí jsem uvedla ukázkou z rozhovoru s informantkou, která pečuje o dítě zcela sama. Informantka popisovala těžký průběh adaptace prvního dítěte, které prošlo ústavní péčí a poté mělo problém s adaptací v novém prostředí.

Z výzkumu vedlejší výzkumné otázky vyplývá, že změna, která nastane po příchodu pěstounského dítěte do rodiny, ovlivňuje chování biologického dítěte. Biologické děti pěstounů vnímají nového člena rodiny individuálně.

V kapitole 6. 5 jsem se zaměřila na přivykání biologických dětí k pěstounským dětem, ve které uvádím, že věk biologických i pěstounských dětí může ovlivňovat přijetí dítěte do nové rodiny. V některých případech nechtějí biologické děti přijmout pěstounské dítě, protože se cítí ohroženy.

Informanti mě umožnili poznat, jak celý proces PPPD ovlivňuje role v rodině a jakým způsobem se pěstounská rodina vyrovnává s předáváním dětí do nových rodin. Tímto bych jim chtěla poděkovat za poskytnuté rozhovory a získání užitečných zkušeností do života.

8. Závěr

Ve své bakalářské práci se snažím nastínit celý proces pěstounské péče na přechodnou dobu. Cílem práce bylo zjistit, jaká změna nastane v rodině po zapojení se do PPPD a jak tato změna ovlivní chod domácnosti. Dále jaké aspekty pomohou rodině zvládnout předávání dítěte do nové rodiny a jakým způsobem se změní generové role v rodině po zapojení se do PPPD. Tato práce popisuje také proces, kterým se připravují páry na pěstounskou péči na přechodnou dobu a změnu v rodině, která nastane, když do rodiny přijde pěstounské dítě.

Z výzkumu vyplývá, že genderové role jsou v dnešní společnosti poměrně vyrovnané. V kapitole 6. 3 Genderové role v rodině jsem uvedla ukázkou z rozhovoru č. 5, ve kterém jsou role v rodině stále stejné i po zapojení do PPPD. Dále jsem se zaměřila na změnu genderových rolí, které nastanou v rodině po zapojení do PPPD.

V kapitole 6. 3. 1 Změna genderových rolí po zapojení do PPPD jsem uvedla ukázkou z rozhovoru č. 3, ve kterém jsem uvedla, z jakého důvodu se pár rozhodl vyměnit si role. Díky rozhovorům jsem také měla možnost zjistit, jak se rodiny vyrovnávají s předáváním dětí a jakým způsobem se s dětmi loučí. Dále z výpovědí vyplynulo, jak partneri vnímají celkový proces PPPD a proč se rozhodli některé z párů změnit si tradiční role v rodině.

Myslím, že se mi do určité míry podařilo zodpovědět výzkumné otázky a získat potřebné informace, a to především díky zúčastněnému pozorování a rozhovorům s jedenácti informanty. Informanty jsem pro svůj výzkum získala při vzdělávacích akcích v Centru pěstounských rodin. Dále jsem měla možnost seznámit se i s jinými informanty, a to díky svým rodičům, kteří jsou také pěstouny. Rozhovory probíhaly vždy po telefonické domluvě v domácnosti nebo v kavárně nedaleko bydliště pěstounů. S informanty jsem se viděla vždy dvakrát, abych se s nimi poznala a seznámila je s otázkami v rozhovoru.

Výzkum bakalářské práce probíhal od dubna 2016 do ledna 2017. Ve své práci záměrně nezveřejňuji pravá jména pěstounů a jejich bydliště, jelikož ctím jejich soukromí. Ze závěru této práce vyplývá, že díky zapojení se do pěstounské péče nastala změna v rodině a v některých případech se páry rozhodly vyměnit si i genderové role. Dále jsem ve své práci dospěla k tomu, jak moc je pěstounská péče na přechodnou dobu důležitá pro děti, které nemohou žít ve svých biologických rodinách. Tento druh dočasné péče pomáhá dětem vnímat hodnoty a priority, které se jim v ústavní péči nedostávají.

Tuto práci je možné do budoucna doplnit o nové poznatky, které se týkají nových zákonů o PPPD nebo výzkum doplnit s dalšími rodinami, kde bude vidět pokrok v celém procesu PPPD. Každá rodina je originál, a proto je každý příběh něčím novým, takovou životní cestou, díky které rodiny pomáhají dětem, které nemohou žít ve svých biologických rodinách. Institut PPPD se teprve vyvíjí a každým rokem se inspirují nové rodiny k tomu stát se pěstouny, proto si myslím, že poznání o PPPD je teprve na začátku.

Bibliografie

1. Bubelová, V. 2000. *Historický vývoj péče o opuštěné dítě*. Náhradní rodinná péče, spolek Praha.
2. Budilová, L. 2007. Příbuzenství a sociální antropologie. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/studium-pribuzenstvi-a-socialni-antropologie> [27. 2. 2017]
3. Casa. Rok neuveden. Etický kodex České asociace pro Sociální antropologii. Dostupné z: http://www.casaonline.cz/?page_id=7 [2. 3. 2017]
4. Česko. Zákon č. 89 ze dne 1. 12. 2012 o svěřeni dítěte do péče jiné osoby (nový občanský zákoník), in Úplné Znění. 2012. s. 90 –99.
5. Hartmut, K. 2006. *Ženy – muži*. Praha: Portál.
6. Hendl, J. 1997. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Portál.
7. Hláskovi, A., V. 2011 – 2014. Práva pěstounů. Dostupné z: <https://www.rpp.cz/inpage/prava-pestounu/> [2. 2. 2017]
8. Jacobsen, V. 2004. Family formation and structure: Family systems. Dostupné z: <http://www.treasury.govt.nz/publications/research-policy/wp/2004/04-02/08.htm>[7. 2. 2017]
9. Klimeš, J. 2012. Respítní náhradní rodinná péče. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/dite-mimo-vlastni-rodinu/respitni-nahradni-rodinna-pece.shtml> [20. 3. 2017]
10. Krauss, 1999. *Sociální aspekty výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus.

11. Kubíčková, K. 2003. Matkové: Mateřští otcové, *Gender, rovné příležitosti* 3–4:1–3.
Praha: Sociologický ústav AV ČR. Genderonline.cz. Dostupné z:
http://www.genderonline.cz/uploads/4c23dbd59ab14341c2c1ab752582c06851813171_rocnik04-3-4-2003.pdf [7. 2. 2017]
12. Macela. M. 2014. Porovnání pěstounské péče z hlediska nákladů. Dostupné z:
<http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/aktualni-statistiky/porovnanipestounske-pece-a-ustavni-pece-z-hlediska-nakladu/> [17. 2. 2017]
13. Maříková, H. 2000. *Proměny současné české rodiny*. Sociologické nakladatelství.
Praha.
14. Matějček, Z. a kol. 1999. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál.
15. Ministerstvo práce a sociálních věcí 2009. Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod. Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/> [2. 2. 2017]
16. Ministerstvo práce a sociálních věcí 2013. Pěstounské dávky. Dostupné z:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/14871/brozura_Pestounske_davky_2013.pdf
[2. 2. 2017]
17. Novák, T. 2013. *O otcovské roli*. Grada Publishing.
18. Nožářová, J. 2012. *Náhradní rodinná péče*. Linde Praha.
19. Pavlásek, 2003. *Když výzkum, tak kvalitativní*. Metoda spol. s.r.o.
20. Pěstounské rodiny 2012. Centrum pěstounských rodin. Dostupné z:
<http://www.pestounskerodiny.cz/o-nas.html> [3. 2. 2017]

21. Pěstounská péče na přechodnou dobu. Rok neuveden. Jak probíhá pěstounská péče na přechodnou dobu. Dostupné z: <https://www.rpp.cz/inpage/co-je-pppd/> [11. 1. 2017]
22. Skupnik, J. 2010. *Antropologie příbuzenství*. Praha: Slon.
23. Smolíková, V. 2014. *Tradice pěstounské péče v Českých zemích*. KEY Publishing s.r.o.
24. Šance dětem 2012. Proč bylo dítě umístěno do pěstounské péče na přechodnou dobu. Dostupné: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/proc-bylo-dite-umisteno-do-pestounske-pece-na-prechodnou-dobu-152.html> [7. 2. 2017]
25. Šanderová, A. 2014. Series Monographica, Genderová antropologie, *Antropologie Integra*, 58. Brno: Akademické nakladatelství CERM. Dostupné z: https://journals.muni.cz/anthropologia_integra/article/viewFile/2423/1992 [7. 2. 2017]
26. Škoviera, A. 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál.
27. Tereškinas, A. 2005. *Man and fatherhood*. Eugrimas: Vilnius.
28. Veselá, R. 2003. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. Eurolex Bohemia s.r.o.
29. Weismantel, M. 2017. Modernist Anthropological Theory of Family – The Modernist Study of kinship. Dostupné z: <http://science.jrank.org/pages/9306/Modernist-Anthropological-Theory-Family-Modernist-Study-Kinship.html> [3. 2. 2017]
30. Zezulová, D. 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál.

Přílohy

Příloha 1 - Otázky k rozhovoru

Příloha 2 - Seznam informantů

Příloha 3 - Přepis rozhovorů (č. 1 a 2)

Příloha 1 – Otázky k rozhovoru

1. Jak se jmenujete? Kolik Vám je let?
2. Kolik máte biologických dětí? Kolik členů Vás je celkem v jedné domácnosti?
3. Kdo z Vaší rodiny přišel s nápadem stát se pěstouny na přechodnou dobu?
4. Proč vás tato práce zaujala?
5. Jak dlouho se zabýváte PPPD?
6. Co Vám a Vaší rodině pěstounská péče na přechodnou dobu dala a dává?
7. Kdo z Vás se starost o pěstounské dítě a kdo nadále pracuje?
8. Proč jste se takto rozhodli?
9. Setkali jste se s tím, že by někdo ve Vašem okolí zpochybňoval Vaše rozhodnutí?
10. Kolik dětí jste už měli v PPPD?
11. Ptali jste se svých biologických dětí, jestli souhlasí s tím, abyste se stali pěstouny na přechodnou dobu?
12. Máte už zkušenost s odevzdáváním dítěte dál do nové rodiny?
13. Jak se změnila Vaše rodinné vztahy s biologickými dětmi po příchodu pěstounského dítěte?
14. Věděli ostatní členové Vaší rodiny, jakou práci jste se rozhodli dělat?
15. Vnímaly Vaše děti kladně nebo záporně Vaše rozhodnutí stát se pěstouny na přechodnou dobu?
16. Změnilo se něco ve Vaší rodině po příchodu dítěte, např. vztahy, koníčky, rituály, zvyky nebo životní styl?
17. Museli jste kvůli PPPD změnit Váš životní styl?
18. Uvědomili jste si, že jste kvůli dítěti museli změnit vaše domácí chování?
19. Co Vám na PPPD přijde nejtěžší?
20. Kolik let bylo Vašemu prvnímu dítěti?

21. Jak probíhala adaptace Vašeho prvního dítěte?
22. Jak dlouho jste měli doma Vaše první dítě?
23. Udržovali jste vztah dítěte a jeho biologické rodiny?
24. Stýkali jste se s osvojiteli již před předáním dítěte?
25. Jak dlouho jste se s osvojiteli stýkali?
26. Jak pěstounské dítě vnímalo proces přivykání k novému prostředí?
27. Jste stále v kontaktu s pěstounským dítětem a jeho osvojiteli?
28. Jak hodnotíte spolupráci týmu, např. OSPOD, doprovázející organizace, úřady, MŠ, ZŠ, SŠ?
29. Cestovali jste někdy s dítětem do zahraničí?
30. Co předáváte dítěti dál do nové rodiny?
31. Jakým způsobem se s dítětem loučíte Vy i Vaše biologické děti?
32. Budete se dále zajímat o dítě, které z Vaší rodiny šlo do nové rodiny?
33. Vytvořili jste si nějaký rozlučkový rituál, díky kterému pro Vás bude odchod dítěte snazší?
34. Necháváte si nějaké fotografie či jiné vzpomínky po dítěti?
35. Cítili jste se někdy nepříjemně, např. kvůli nevhodným otázkám ostatních lidí?
36. Myslíte si, že jste inspirovali i jiné páry, aby se staly také pěstouny na přechodnou dobu?

Příloha 2 - Seznam informantů

1. Rozhovor: manželský pár Petra (45) a František (55)

2. Rozhovor: manželský pár Dana (51) a Karel (51)

3. Rozhovor: manželský pár Jana (47) a Martin (45)

4. Rozhovor: manželský pár Eva (60) a David (60)

5. Rozhovor: manželský pár Aleš (42) a Žaneta (40)

6. rozhovor: Kateřina (42)

7. rozhovor: manželský pár Michaela (55) a Ondřej (57)

8. rozhovor: manželský pár Gabriela (60) a Richard (60)

9. rozhovor: manželský pár Šárka (43) a Jan (47)

10. rozhovor: manželský pár Marie (50) a Matouš (52)

11. rozhovor: manželský pár Vlasta (53) a Pavel (54)

Příloha 3 - Přepis rozhovorů (č. 1 a 2)

1. rozhovor: manželský pár Petra (45) a František (55):

1. Jak se jmenujete? Kolik Vám je let?

Jmenuji se Petra a je mi 45 let, manžel se jmenuje František a je mu 55 let.

2. Kolik máte biologických dětí? Kolik členů Vás je celkem v jedné domácnosti?

Mám dvě děti, dceru (18) a syna (20). Celkem má naše domácnost čtyři členy.

3. Kdo z Vaší rodiny přišel s nápadem stát se pěstouny na přechodnou dobu?

Byl to můj nápad (Petra). Sdělila jsem ho manželovi i dětem a zajímalo nás to natolik, že jsme si všichni o tom zjistili více a poté se rozhodl, že se staneme pěstouny.

4. Jak dlouho se zabýváte PPPD?

V roce 2013 jsme začali navštěvovat kurz. Bohužel, v tom roce v době kurzů manžel onemocněl, proto jsme ho museli přerušit. Pěstounskou péčí jsme se začali opět zabývat v roce 2015 po zlepšení manželova zdravotního stavu.

5. Co Vám a Vaší rodině pěstounská péče na přechodnou dobu dala a dává?

Pěstounská péče na dala lepší pocit z toho, že můžeme pomoci dětem, které to potřebují a nemohou žít u svých biologických rodičů.

6. Kolik dětí jste už měli v PPPD?

Celkem tři – novorozence a sourozence 3 a 10 let.

7. Kdo z Vás se starost o pěstounské dítě a kdo nadále pracuje?

Rozhodli jsme se že, manželka bude dále pracovat a já (František) budu doma s dětmi, protože mám lepší pracovní dobu a mohu pracovat i z domu.

8. Proč jste se takto rozhodli?

Rozhodli jsme se tak, protože manžel František má lepší pracovní dobu a má více volného času než já odpověděla Petra. Po práci samozřejmě manželovi pomáhám se vším, co je potřeba. Jsme domluveni, že si kdykoliv můžeme vyměnit role.

9. Setkali jste se s tím, že by někdo ve Vašem okolí zpochybňoval Vaše rozhodnutí?

Myslíme si, že mnoho lidí si, myslí, že to je proti přírodě a muž se nedokáže starat o dítě, ale my si myslíme, že v dnešní době je to úplně jiné než dřív a proto to neřešíme.

10. Ptali jste se svých biologických dětí, jestli souhlasí s tím, abyste se stali pěstouny na přechodnou dobu?

Ano, probírali jsme to s nimi a zajímal nás s manželem jejich názor.

11. Máte už zkušenost s odevzdáváním dítěte dál do nové rodiny?

Ano máme. Naštěstí mohu říci, že i přes veškerý strach, který jsme měli, vše nakonec dopadlo v pořádku a i nyní jsme v kontaktu s novou rodinou, kterým jsme předávali Naše první miminko.

12. Jak se změnila Vaše rodinné vztahy s biologickými dětmi po příchodu pěstounského dítěte?

Nijak zvláště se nezměnily. Děti nám i pomáhaly s dětmi v pěstounské péči, spolupracovali jsme jako tým a s tím jsme do pěstounství šli.

13. Věděli ostatní členové Vaší rodiny, jakou práci jste se rozhodli dělat?

Věděli, všechny jsme s tím seznámili. A naštěstí nikdo z rodiny neměl negativní postoj vůči tomu, co jsme se rozhodli s manželem dělat.

14. Vnímali Vaše děti kladně nebo záporně Vaše rozhodnutí stát se pěstouny na přechodnou dobu?

Naštěstí kladně. Jak už jsem říkala zpočátku, každý člen naší rodiny si o pěstounské péči zjistil nějaké informace, děti s námi jezdily i na přednášky a semináře.

15. Co se ve Vaší rodině změnilo po příchodu dítěte, např. vztahy, koníčky, rituály, zvyky?

Můžeme říci, že příchod nového člena rodiny pro naši rodinu znamenal to, že nás více stmelil. Syn, který už s námi nebydlí, jezdil více i se svojí přítelkyní. Začali jsme jezdit i na společné akce i výlety.

16. Museli jste kvůli PPPD změnit Váš životní styl?

Nemuseli. Hodně lidí nám tvrdilo, že už se nevyspíme, že to bude denní dvacetí čtyř hodinová směna, že si neodpočineme, atd. Nijak náš životní styl ovlivněn nebyl.

17. Uvědomili jste si, že jste kvůli dítěti museli změnit vaše domácí chování?

Chování ani tak ne, ale spíš jsme museli jít dětem příkladem. Starší kluci, kteří nám byli přiděleni, nebyli zvyklí, že se doma zouvají boty, že se jí u stolu, tak jsme to klukům museli neustále opakovat anebo naopak, jim ukázat, že my se také zouváme, že jíme u stolu a ne v obýváku u televize. Pro ně to bylo něco nepochopitelného, ale i když kolikrát manžel večerel u večerních zpráv, tak po dobu, co u nás kluci byli, musel jíst u stolu, aby šel klukům příkladem.

18. Co Vám na PPPD přijde nejtěžší?

Předávání dětí do nových rodin. Máte doma člena, o kterého se staráte, dáváte mu vše, co chce a potřebuje. Zvyknete si na něho, vznikne citová vazba a po pár měsících se dozvíte, že to brzy skončí a dítě budete předávat. Chcete dál, aby měl vše a to nejlepší.

Proto jsem ráda, že jsme s novou rodinou našeho prvního pěstounského miminka v kontaktu a také že nám zavolají po kontrole u doktora nebo i jen tak, jak se mají.

19. Kolik let bylo Vašemu prvnímu dítěti?

Jen pár dnů. Naše první pěstounské miminko se narodilo začátkem prosince a my jsme si pro něj jeli v polovině prosince do porodnice.

20. Jak probíhala adaptace Vašeho prvního dítěte?

Proběhla bez problémů, protože byl spící, klidné miminko, který dobře snášel změny.

21. Jak dlouho jste měli doma Vaše první dítě?

Něco málo přes sedm měsíců.

22. Udržovali jste vztah dítěte a jeho biologické rodiny?

O miminko zažádala jeho biologická rodina, proto tři měsíce před jeho předáním jsme se vzájemně navštěvovali. Matka miminka o něho neměla zájem, zažádal o něho jeho strýc s manželkou.

23. Jak pěstounské dítě vnímalo proces přivykání k novému prostředí?

Dítě si zvykalo rychle, šlo do biologické rodiny, ke strýci a tetě, takže jsme byli rádi, že zůstane v rodině, i když ne u matky.

24. Jste stále v kontaktu s pěstounským dítětem a jeho osvojiteli?

Ano, jsme v kontaktu, posílají nám aktuální fotky miminka, ale nevidáme se, tak často, jak bychom chtěli.

25. Jak hodnotíte spolupráci týmu, např. OSPOD, doprovázející organizace, úřady, MŠ, ZŠ, SŠ?

Zatím mohu říci, že nám bylo vždy vyhověno, vždy nám se vším poradili.

26. Cestovali jste někdy s dítětem do zahraničí?

Necestovali. Nebyla příležitost.

27. Co předáváte dítěti dál do nové rodiny?

Našemu pěstounskému miminku jsme dali s sebou do nové rodiny hlavně hračky, na které byl zvyklí. Dále jsme mu koupili balík plen, nějaké oblečení a Nutrilon.

28. Jakým způsobem se s dítětem loučíte Vy i Vaše biologické děti?

Loučili jsme se s ním od té chvíle, co jsme se dozvěděli datum předání. Ale jak říkám, je výhodou, že vidáme týdně, tak to loučení pro nás bylo snazší.

29. Budete se dále zajímat o dítě, které z Vaší rodiny šlo do nové rodiny?

Ano, zajímáme se a jsme nesmírně vděční za to, že nám to nová rodina miminka umožnila. Oni nám samy děkují, že jsme se o něj starali a dali mu vše.

30. Vytvořili jste si nějaký rozlučkový rituál, díky kterému pro Vás bude odchod dítěte snazší?

Zatím ne. Možná u těch starších dětí něco vymyslíme. My jsme mu na rozloučenou každý něco dali, napsal věnování, vytvořili mu fotoalbum, jak u nás rostl. Napsali jsme dopis, který jsme vložili do alba. Dopis o tom, kde se narodil, kde bydlel, než se přišel do nové rodiny, co měl rád, a kdo jsme vůbec byli.

31. Necháváte si nějaké fotografie či jiné vzpomínky po dítěti?

Ano, spousty fotek máme v notebooku a nějaké vystavené v obýváku na polici.

32. Cítili jste se někdy nepříjemně, např. kvůli nevhodným otázkám ostatních lidí?

Zpočátku byly nepříjemné pomluvy typu, že jsme blázni brát si cizí děti do rodiny, pak ale všichni chodili ke kočáru a byli zvědaví, vyptávali se.

33. Myslíte si, že jste inspirovali i jiné páry, aby se staly také pěstouny na přechodnou dobu?

Zatím jsme nikoho neinspirovali, spíše sklízíme obdiv. Většina lidí nám řekla, že by dítě pak nemohli předat, že by si na něho zvykli, atd.

34. Jak hodnotíte spolupráci s vaší doprovázející organizací?

Spolupráce výborná, klíčová pracovnice je neustále na telefonu, když potřebujeme radu, je ochotná, často se navštěvujeme. Organizace se postarala i o náš volný čas v podobě pobytů, výletů a školení.

2. Rozhovor: Dana (51) a Karel (51):

1. Jak se jmenujete? Kolik Vám je let?

Jmenuji se Dana, manžel Karel a je nám oběma 51 let.

2. Kolik máte biologických dětí? Kolik členů Vás je celkem v jedné domácnosti?

Máme tři děti a celkem má naše domácnost pět členů.

3. Kdo z Vaší rodiny přišel s nápadem stát se pěstouny na přechodnou dobu?

Už delší dobu jsme se oba o toto téma zajímali a po nějakém čase přemýšlení jsem sdělila manželovi i dětem, že bych to chtěla zkusit a celá rodina měla stejný názor. Zajímalo nás to natolik, že jsme se přihlásili do kurzu a opravdu se stali po čase pěstouny na přechodnou dobu.

4. Jak dlouho se zabýváte PPPD?

V roce 2016 jsme začali navštěvovat kurz, ve stejném roce jsme se stali pěstouny na přechodnou dobu.

5. Co Vám a Vaší rodině pěstounská péče na přechodnou dobu dala a dává?

Dala nám pocit potřebnosti. I když jsou naše děti už velké, může i tak pomoci jinému dítěti a dát mu lásku, kterou potřebuje.

6. Kolik dětí jste už měli v PPPD?

Zatím jedno, které máme i teď.

7. Kdo z Vás se stará o pěstounské dítě a kdo nadále pracuje?

Karel zůstal doma a začal se starat o děti, protože jeho partnerka Dana má lépe ohodnocenou práci, kterou vykonává na vysoké pracovní pozici.

8. Proč jste se takto rozhodli?

Rozhodli jsme se takto, protože já (Dana) mám pevnou pracovní dobu a nemohu se starat o dítě od ráda do večera, zatím co manžel podniká a může pracovat z domu, proto jsme se takto rozhodli.

9. Setkali jste se s tím, že by někdo ve Vašem okolí zpochybňoval Vaše rozhodnutí?

Ano, já jsem se setkal s mnoha lidmi, kteří mne za to odsoudili, že tuto práci nestihnu vykonávat a přitom se starat o dítě, ale dokázal jsem to. Všechno jde zvládnout, stačí si dobře uspořádat čas. V dnešní moderní době je úplně jedno, kdo se stará o děti a, kdo dále pracuje, role žen a mužů ve společnosti jsou v dnešní době rovné. (Karel)

10. Ptali jste se svých biologických dětí, jestli souhlasí s tím, abyste se stali pěstouny na přechodnou dobu?

Děti už s námi sice nebydlí, ale i přesto jsme to s nimi probrali.

11. Máte už zkušenost s odevzdáváním dítěte dál do nové rodiny?

Zatím ne, ale s manželem víme, že odevzdání může přijít každým dnem. Nijak se na ten den nepřipravujeme.

12. Jak se změnila Vaše rodinné vztahy s biologickými dětmi po příchodu pěstounského dítěte?

Nijak zvláště se nezměnily. Jen k nám děti začali více jezdit na návštěvu, pomáhají nám stále a hlavně podporují v tom, co děláme.

13. Věděli ostatní členové Vaší rodiny, jakou práci jste se rozhodli dělat?

Málo členů rodiny o tom vědělo, ale po čase se to i ostatní dozvěděli.

14. Vnímali Vaše děti kladně nebo záporně Vaše rozhodnutí stát se pěstouny na přechodnou dobu?

Zpočátku záporně. Nejstarší syn se nás ptal, jak to zvládneme pak dítě předat. Spíše nám nevěřil, že to zvládneme.

15. Co se ve Vaší rodině změnilo po příchodu dítěte, např. vztahy, koníčky, rituály, zvyky?

Jelikož už s manželem žijeme samy, děti jsou odstěhované, tak jsme s manželem a s miminkem začali více jezdit na výlety. Trávíme spoustu času na chalupě, kde se scházíme i s biologickými dětmi. Dříve jsme na výlety neměli ani pomyslení. Každý z nás denně pracoval a víkendy jsme trávili doma nebo na chalupě.

16. Museli jste kvůli PPPD změnit Váš životní styl?

Nemuseli. Jen chodíme dřív spát, abychom od rána už mohli fungovat a starat se o miminko.

17. Uvědomili jste si, že jste kvůli dítěti museli změnit vaše domácí chování?

Nijak jsme chování nezměnili. Zatím nebylo potřeba. Samozřejmě, když budeme mít v pěstounské péči starší děti, budeme jim muset jít příkladem a být pro ně vzorem i v chování.

18. Co Vám na PPPD přijde nejtěžší?

Pro nás je to každodenní strachování o to, zda dítěti dáváme vše, zda se mu daří dobře a zda jsme mu dali dobrý start pro jeho celý život. Pak samozřejmě i to předávání, se kterým ještě zkušenosti nemáme.

19. Kolik let bylo Vašemu prvnímu dítěti?

Našemu prvnímu dítěti bylo půl roku.

20. Jak probíhala adaptace Vašeho prvního dítěte?

Zpočátku byl malý hodně plačtivý, okukoval cizí okolí a nemohl si zvyknout na to, že je v nové domácnosti.

21. Jak dlouho jste měli doma Vaše první dítě?

Máme ho už 3 měsíce.

22. Udržovali jste vztah dítěte a jeho biologické rodiny?

Bohužel ne. Biologická rodina o malého nejevila zájem, tak jsme je nekontaktovali.

23. Stýkali jste se s osvojiteli již před předáním dítěte?

Setkávali jsme se s biologickou rodinou několik měsíců, než si chlapeček zvykl na nové prostředí a nové tváře a vjemy.

24. Jak pěstounské dítě vnímalo proces přivykání k novému prostředí?

Chlapečkovi bylo pár měsíců, takže si přivykl na nové prostředí velmi brzo.

25. Jste stále v kontaktu s pěstounským dítětem a jeho osvojiteli?

Navštěvujeme se velmi často, bereme si chlapečka na víkendy k sobě a pomáháme rodině. I když jsme se báli, že už chlapečka nevidíme, vídáme ho několikrát do měsíce a vidíme, jak dobře se v nové rodině má.

26. Jak hodnotíte spolupráci týmu, např. OSPOD, doprovázející organizace, úřady, MŠ, ZŠ, SŠ?

Zatím mohu říci, že nám bylo vždy vyhověno, vždy nám se vším poradili.

27. Cestovali jste někdy s dítětem do zahraničí?

Zatím necestovali. Nebyla příležitost. Ale plánujeme na podzim vyrazit společně za známými na Slovensko, tak budeme muset malému také sehnat cestovní doklad.

28. Co předáváte dítěti dál do nové rodiny?

Album s fotkami, jak rostl, dále mu chceme dát jeho oblíbené hračky, nějaké oblečení a na dalších věcech se domluvíme s jeho novou rodinou

29. Jakým způsobem se s dítětem loučíte Vy i Vaše biologické děti?

Zatím jsme o tom ještě nepřemýšleli. Ale určitě se nebudeme loučit tak, že předávání budeme oddalovat.

30. Budete se dále zajímat o dítě, které z Vaší rodiny šlo do nové rodiny?

Ano, zajímáme se a jsme nesmírně vděční za to, že nám to nová rodina umožnila. Oni nám samy děkují, že jsme se o chlapečka starali a dali mu vše.

31. Vytvořili jste si nějaký rozlučkový rituál, díky kterému pro Vás bude odchod dítěte snazší?

Zatím ne, ale do budoucna určitě nějaký rituál zavedeme.

32. Necháváte si nějaké fotografie či jiné vzpomínky po dítěti?

Plánujeme, že si nějaké fotky necháme.

33. Cítili jste se někdy nepříjemně, např. kvůli nevhodným otázkám ostatních lidí?

Měli jsme to štěstí, že se nám nepříjemné otázky a komentáře k tomu, co děláme, vyhnuly.

34. Myslíte si, že jste inspirovali i jiné páry, aby se staly také pěstouny na přechodnou dobu?

Ano, inspirovali jsme moji švagrovou s manželem, kteří už mají také děti odstěhované.

35. Jak hodnotíte spolupráci s vaší doprovázející organizací?

Není nic, co bychom vytkli. Pracovníci organizace jsou kdykoliv ochotní nám poradit, když nastane problém, naše klíčová pracovnice vždy přijede a vše s námi probere.

36. Jakým způsobem se s dítětem loučíte Vy i Vaše biologické děti?

Zatím jsme o tom ještě nepřemýšleli. Ale určitě se nebudeme loučit tak, že předávání budeme oddalovat.

37. Budete se dále zajímat o dítě, které z Vaší rodiny šlo do nové rodiny?

Ano, zajímáme se a jsme nesmírně vděční za to, že nám to nová rodina umožnila. Oni nám samy děkují, že jsme se o chlapečka starali a dali mu vše.

38. Vytvořili jste si nějaký rozlučkový rituál, díky kterému pro Vás bude odchod dítěte snazší?

Zatím ne, ale do budoucna určitě nějaký rituál zavedeme.

39. Necháváte si nějaké fotografie či jiné vzpomínky po dítěti?

Plánujeme, že si nějaké fotky necháme.

40. Cítili jste se někdy nepříjemně, např. kvůli nevhodným otázkám ostatních lidí?

Měli jsme to štěstí, že se nám nepříjemné otázky a komentáře k tomu, co děláme, vyhnuly.